

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

**МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**11.13 - МКР. 1741 "С" 2022.11.21. 06. ПЗ**

НУБІП України

**НАУМЕНКА АНДРІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА**

**2023 р.**

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
Економічний факультет

УДК 631.15:005.591.6:633.85

ПОГОДЖЕНО ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ  
Декан економічного факультету Завідувач кафедри економіки

\_\_\_\_\_ Анатолій ДІБРОВА \_\_\_\_\_  
(підпис)

\_\_\_\_\_ Вікторія БАЙДАЛА \_\_\_\_\_  
(підпис)

" " 2023р. " " 2023р.  
МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

«Забезпечення ефективного виробництва насіння  
соняшнику на інноваційних засадах»

Спеціальність 051 – "Економіка"

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми Освітньо - професійна  
Гарант освітньої програми  
к.е.н., доцент

\_\_\_\_\_ Тетяна ГУЦУЛ \_\_\_\_\_

Керівник кваліфікаційної  
магістерської роботи  
к.е.н., доцент

\_\_\_\_\_ Людмила СТЕПАСЮК \_\_\_\_\_

Виконав \_\_\_\_\_ Андрій НАУМЕНКО \_\_\_\_\_  
(підпис) (підпис)

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ  
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ  
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки

д.е.н. проф. Вікторія БАЙДАЛА

2023р.

**ЗАВДАННЯ**

до виконання магістерської кваліфікаційної роботи студенту

Науменко Андрію Олександровичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність 051 – "Економіка"

Освітня програма Економіка підприємства

Орієнтація освітньої програми освітньо - професійна

Тема магістерської роботи: «Забезпечення ефективного виробництва насіння соняшнику на інноваційних засадах»

Затверджена наказом ректора НУБіП України від "21" 11. 2022 р. №1741 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2023 11.05

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: звітність сільськогосподарського підприємства

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи:

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретико-методичні засади економічної ефективності виробництва продукції рослинництва
2. Стан та економічна ефективність виробництва насіння соняшнику У ТОВ «ГРАНЕКС ЧЕРКАСИ» Золотоніського району Черкаської області
3. Напрями підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику на інноваційних засадах

Перелік графічного матеріалу: таблиці, рисунки, схеми

Дата видачі завдання "21" листопада 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Людмила СТЕПАСЮК

Завдання прийняв до виконання

Андрій НАУМЕНКО

## РЕФЕРАТ

Магістерська робота написана українською мовою, складається із вступу, 3 розділів, висновків та пропозицій. Викладена на 72 сторінках машинописного тексту, ілюстрована 19 таблицями та 14 рисунками. Список використаної літератури складає 54 джерела.

Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних засад економічної ефективності виробництва насіння соняшнику та пріоритетних напрямів її розвитку на інноваційних засадах.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва насіння соняшнику;

- обґрунтувати методикę визначення економічної ефективності виробництва насіння соняшнику в сільськогосподарському підприємстві;

- здійснити аналіз сучасного стану та охарактеризувати динаміку розвитку виробництва насіння соняшнику в аграрному підприємстві;

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва насіння соняшнику та проаналізувати вплив основних факторів на неї;

- здійснити регресійний аналіз залежності урожайності насіння соняшнику від витрат на його насіння;

- обґрунтувати напрями поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції;

- запропонувати вдосконалення організації виробництва насіння соняшнику на основі впровадження інноваційних технологій.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва насіння соняшнику на основі інноваційних технологій.

Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «ГРАНЕКС ЧЕРКАСИ» Золотоніського району Черкаської області.

Ключові слова: економічна ефективність, насіння соняшнику, інноваційні технології, прибуток, якість.

НУБІП України

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	6
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІ РОСЛИННИЦТВА</b> .....	8
1.1. Суть та види економічної ефективності продукції рослинництва ....	8
1.2. Сучасний стан виробництва технічних культур в Україні.....	13
1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності виробництва насіння соняшнику.....	17
<b>РОЗДІЛ 2. СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ У ТОВ «ГРАНЕКС ЧЕРКАСИ» ЗОЛОТОНІСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ</b> .....	20
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства .....	20
2.2. Стан та тенденції розвитку виробництва насіння соняшнику .....	33
2.3. Економічна ефективність виробництва насіння соняшнику .....	42
<b>РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ</b> .....	49
3.1. Регресійний аналіз залежності урожайності насіння соняшнику від витрат на його насіння.....	49
3.2. Поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції.....	52
3.3. Вдосконалення організації виробництва насіння соняшнику на основі впровадження інноваційних технологій.....	58
<b>ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ</b> .....	63
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ</b> .....	66

## ВСТУП

Соняшник є стратегічно важливою сільськогосподарською культурою, яка є лідером серед інших олійних культур за площею посівів. Україна виробляє

30% всієї соняшникової олії на планеті, і практично 60% світового експорту припадають на Україну. В зв'язку з високим рівнем рентабельності насіння

соняшника і постійним попитом на нього значно розширилися посівні площі культури, також збільшилися переробні потужності олійних культур. Зважаючи

на таку низку фактів вважаємо, що дана тема є дуже актуальною і потребує подальшого дослідження, адже дані питання постійно перебувають в полі зору

економічної науки.

Виходячи із вищезазначеного вважаємо, що все це дає підстави для проведення даного дослідження і підсилює його актуальність.

*Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретико-методичних*

засад економічної ефективності виробництва насіння соняшнику та пріоритетних напрямів її розвитку на інноваційних засадах.

У процесі реалізації поставленої мети були визначені та вирішені наступні завдання:

- узагальнити теоретичні основи економічної ефективності виробництва

насіння соняшнику;

- обґрунтувати методiku визначення економічної ефективності

виробництва насіння соняшнику в сільськогосподарському підприємстві;

- здійснити аналіз сучасного стану та охарактеризувати динаміку розвитку

виробництва насіння соняшнику в аграрному підприємстві;

- здійснити оцінку економічної ефективності виробництва насіння

соняшнику та проаналізувати вплив основних факторів на неї;

- здійснити регресійний аналіз залежності урожайності насіння

соняшнику від витрат на його насіння;

- обґрунтувати напрями поліпшення якості та конкурентоспроможності

продукції;  
 запропонувати вдосконалення організації виробництва насіння соняшнику на основі впровадження інноваційних технологій.

*Предметом дослідження є сукупність теоретичних та методичних основ економічної ефективності виробництва насіння соняшнику на основі інноваційних технологій.*

*Об'єктом дослідження є процеси підвищення ефективності виробництва насіння соняшнику в сільськогосподарському підприємстві ТОВ «ГРАНЕКС ЧЕРКАСИ» Золотоніського району Черкаської області.*

Для розв'язання наукових завдань у магістерській роботі було використано наступні методи дослідження: діалектичний, аналізу та синтезу, структурно-логічного аналізу, системного аналізу, порівняння, графічний, кореляційно-регресійний.

Інформаційною базою дослідження слугували матеріали статистичних збірників Державної служби статистики України, дані ТОВ «ГРАНЕКС ЧЕРКАСИ» Золотоніського району Черкаської області, праці вчених-економістів, наукові публікації, результати власних розрахунків і досліджень.

НУВБІП УКРАЇНИ

НУВБІП УКРАЇНИ

НУВБІП УКРАЇНИ

## РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІЧНОЇ  
ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА1.1. Суть та види економічної ефективності продукції  
рослинництва

Для оцінки доцільності ведення бізнесу та визначення чи ефективно працює виробниче підприємство використовують термін «ефективність». Ефективність виробництва у найпростішому тлумаченні означає, що кожна гривня, що була вкладена у матеріальні, фінансові, трудові та інші ресурси господарства буде давати максимальну віддачу. У широкому розумінні ефективність означає співвідношення між одержаним ефектом та виробничими витратами, що були понесені на досягнення цього ефекту.

Ефективність виробництва складне та багатогранне явище. Виробництво сільськогосподарської продукції потребує органічного поєднання та взаємодії чотирьох факторів – основних засобів виробництва, робочої сили, предметів праці та земельних ресурсів. В процесі виробництва продукції відбувається виробниче споживання даних ресурсів з метою одержання певних споживних вартостей, які спроможні задовільнити відповідні потреби населення. Отже, виробництво продукції передбачає витрати виробничих ресурсів для одержання певного результату. Але витрачаючи певну кількість виробничих ресурсів не всі підприємства можуть одержувати однакові за величиною результати. В даному випадку говорять, що підприємства здійснюють виробництво з різною ефективністю.

Ефективність – економічна категорія, яка відображає співвідношення між одержаними результатами та витраченими на їх досягнення виробничими ресурсами. Зазначимо, що при визначенні ефективності виробничі ресурси можуть бути представлені або в певному обсязі за їх первісною (або переоціненою) вартістю (застосовувані виробничі ресурси), або частиною їх



вартості у формі виробничих витрат (виробничо спожиті ресурси).

В наукових колах точаться дискусії відносно трактування суті поняття ефективності. Існує безліч підходів до усвідомлення сутності даного поняття та порівняння його з поняттям «результативність». Так Літвінов О.С. та

Журенко А.В, здійснивши аналіз наукових поглядів дійшли висновку, що дані поняття є тотожними і «характеризують раціональність, економічність певної дії або її результату, розраховуються як співвідношення між отриманим ефектом (тобто результатом) діяльності та витратами (ресурсами), що були здійснені на його досягнення [1]. Вчені акцентують свою увагу на доцільності аналізу

сутності поняття «ефект» для встановлення його взаємозв'язку з ефективністю.

Осипов В.І. наголошує на тому, що поняття «ефективність» та «результативність» є тотожними і називає їх відносними величинами, які розраховуються як співвідношення результату й витрат, що збули понесені на отримання цього результату [2].

На наш погляд, не можна ототожнювати поняття «ефективність» та «результативність», так як і не можна ставити знак рівності між поняттями «ефект» і «результат». В академічному тлумачному словнику зазначено такі визначення ефекту:

- «сильне враження, викликане ким-або чим-небудь»;
- «результат, наслідок яких-небудь причин, сил, дій, заходів»;
- «засоби, прийоми, пристосування, за допомогою яких створюється враження, ілюзія чого-небудь»;

- «фізичне явище».

В той же час результат – це:

- «остаточний, кінцевий підсумок якого-небудь заняття, діяльності, розвитку тощо»;

- «наслідок якої-небудь дії, якогось явища тощо»;

- «сума, яку одержують після певних математичних дій, показник чого-

небудь» [2].

Отже, незважаючи на дуже тісний зв'язок, який існує між даними поняттями, ефект більшою мірою є величиною впливу дій, заходів, явищ тощо, в той час як результат є підсумком, наслідком, наказником.

Ковтуненко В.М. зазначає, що різниця у розумінні сутності ефективності та результативності, як економічних категорій пов'язана з неоднозначним підходом до перекладу [4]. Англійськими версіями ефективності є «efficiency» та «effectiveness». Суть першого терміну полягає у використанні засобів виробництва (ресурсів), в той час як другий термін (еквівалент

результативності) має безпосереднє відношення до організаційних цілей та розвитку. Поняття ефективності, в першому випадку, характеризує раціональне використання всіх видів виробничих ресурсів за рахунок структурної та ресурсної оптимізації та контролю витрат на виробництво продукції. У другому значенні ефект трактується в контексті співвідношення «причина – результат».

Вчені вважають, що ефективність являється індикатором розвитку виробництва. Ефективно працювати означає розробляти конкретні заходи, які будуть сприяти процесу розвитку підприємства, та виключати ті, які призводять до регресу і погіршують виробничу діяльність.

Ефективність можна визначити як якісно так і кількісно. Результативність же оцінюється тільки кількісно. Так, В.М. Ковтуненко зазначає, що «сутність результативності – це саме те, що можна охарактеризувати числом (тобто результатом, який був досягнутий) традиційним співвідношенням результату до виробничих витрат». Також автор зазначає, що «результативність характеризує досягнення поставлених цілей, а ефективність – способи, засоби, методи, що застосовують для досягнення таких цілей». Тому, зазначені поняття варто розглядати лише в нерозривному взаємозв'язку [4].

В умовах ринку критерієм економічної ефективності функціонування

підприємства виступає максимізація прибутку, отриманого від виробництва та реалізації продукції при мінімальних витратах виробничих ресурсів.

Розрізняють різні види ефективності. Економічний ефект відображає різні вартісні показники результату виробництва (обсяг реалізованої, товарної, чистої продукції підприємства, суму отриманого прибутку, економію виробничих ресурсів, зниження повної та виробничої собівартості продукції та ін.), а економічна ефективність виробництва в свою чергу показує досягнення найбільших виробничих результатів за оптимальних витрат живої та уречевленої праці.

Досягнення соціального ефекту проявляється у збільшенні кількості робочих місць, покращенні режиму та умов праці, поліпшенні побутових умов, стану довкілля, безпеки праці персоналу підприємства та ін. Проте, такий ефект може мати як позитивні, так і негативні наслідки, адже, запровадження на підприємстві сучасної вдосконаленої технології виробництва продукції з використанням засобів автоматизації виробничих процесів спричиняє вивільнення працівників а введення в дію підприємства, яке займається переробкою побутових відходів може спричинити забруднення навколишнього середовища на певній території. Зважаючи на вищесказане, зазначимо, що деякі соціальні ефекти важко піддаються кількісній оцінці.

Отже, соціальна ефективність виробництва відображає ступінь задоволення особистих потреб населення та створення належних умов для їх всебічного розвитку, свідчить, наскільки господарська діяльність відповідає інтересам людства. Економічна і соціальна ефективності дуже тісно пов'язані між собою. Так, із зростанням економічної ефективності виробництва збільшується можливість кожного підприємства та суспільства в цілому щодо вирішення соціальних завдань. Є випадки, коли між ними можуть виникати протиріччя, наприклад, збільшення підприємством імпорту комплектуючих виробів для власної продукції впливає на зменшення власних затрат праці та на

їх виготовлення, тобто на зменшення потреби у працівниках [5].

Локальний ефект відображає реальний результат виробничо-господарської та іншої діяльності господарства, внаслідок якої воно одержує певну вигоду. Тому, ефективність, яка розрахована на основі цього ефекту вважається локальною. Загальногосподарська ефективність визначається, виходячи з мети, завдань і інтересів, національної економіки. Вона ґрунтується на досягненні загальноекономічного ефекту, який виникає в результаті здійснення додаткових витрат ресурсів при виробництві продукції на одному підприємстві, проте зменшенням експлуатаційних витрат та одержанням інших

позитивних результатів при її використанні на інших, тобто мова йде саме про сукупний ефект у виробництві і споживанні зазначеної продукції. Важливим є пошук таких методів управління економікою в масштабах країни, які б забезпечували врахування інтересів національної економіки в цілому та окремих її ланок в тому числі.

За об'єктами визначення ефективність визначають відповідно до тих ефектів, які отримують при діючому виробництві; вкладеннях капіталу у спорудження нових об'єктів, реконструкцію та переоснащення підприємств з метою випуску нової продукції, зростання обсягів виробництва; ефекту від впровадження новітніх технічних рішень; ефекту від розширення зовнішньоекономічних зв'язків; ефекту від заходів з охорони навколишнього середовища тощо. Більшість із них може бути кількісно оцінена і бути основою для розрахунку економічної ефективності [5].

Абсолютний ефект характеризує загальну або питому його величину, яку отримує господарство за відповідний проміжок часу, для прикладу: збільшення виходу готової продукції з 1 т сировини в результаті заміни старого обладнання на нове і зменшення її втрат. Абсолютну ефективність визначають в цілому по підприємству, вона характеризує загальний ефект, або віддачу від використання ресурсів та витрат виробництва.

Порівняльний ефект вказує на наслідки при здійсненні порівняння можливих варіантів прийняття господарських рішень і вибору найкращого з них за економічними та соціальними перевагами. Отже, порівняльна ефективність свідчить про переваги одного варіанта над іншими щодо раціонального використання виробничих ресурсів та витрат виробництва. Абсолютний та порівняльний ефекти та ефективність знаходяться в тісному взаємозв'язку і гармонійно доповнюють один одного. При виборі найбільш вигідного та раціонального варіанту господарювання базуються на зіставленні показників абсолютного ефекту, а його оцінка здійснюється на основі порівняння його нормативних, планованих та фактичних показників, їх динаміки за певний період [8].

## 1.2. Сучасний стан виробництва технічних культур в Україні

Виробництво технічних культур є складовою частиною галузі рослинництва. Технічні культури слугують сировиною для виробництва великої кількості продовольчих та промислових товарів. Найбільше значення в даній групі культур мають цукрові буряки, а серед групи олійних культур соняшник, ріпак. Не менш важливу роль відіграють культури, з яких виготовляють тонізуючі речовини - чай, каву, какао, прянощі - чорний та червоний перець, мускатник, лікарські та ефірно-олійні рослини. Проте, не слід вважати, що технічні культури вирощують лише для того, щоб задовольнити потреби людей в їжі та одязі. Значна кількість технічних культур служать для насолоди очей, для прикладу - соняшник, багато флористів використовують його для створення композицій [9].

Для аграрних підприємств продукція олійних культур є одним з основних джерел формування доходу, що дає їм можливість забезпечити ефективну діяльність. Виробництво олійних культур має важливе значення у

забезпеченні населення країни цінними продуктами харчування, галузі тваринництва – поживними кормами, переробної промисловості – сировиною. Олійні культури в умовах ринку виступають надійним джерелом грошових надходжень для суб'єктів господарювання, насіння та продукти їх переробки конкурентоспроможні і користуються попитом як на внутрішньому, так і на світовому ринках [10].

Технічні культури – це досить велика група сільськогосподарських культур, продукція вирощування яких є сировиною для харчової, легкої та інших видів переробної промисловості.

В Україні вирощують більше 30 видів технічних культур. За характером їхнього використання їх поділяють на *дві групи: прядивні та харчові*. До *прядивних* відносять бавовник, коноплі, льон, джут, кенаф та інші культури, що дають волокно для виробництва тканини. *Друга група (харчові культури) включає* – соняшник, цукрові буряки, сою, рицину, рижій, ріпак, гірчицю та інші культури продукція яких використовується як сировина для харчової промисловості. Також до технічних культур відносять *ефіроолійні* (троянда, коріандр, лаванда, м'ята та ін.), *лікарські* (ромашка, наперстянка, валер'яна) рослини, а також *тютюн, хміль, махорка* та інші культури [11].

Під час вирощування та переробки технічних культур поряд з основною продукцією (волокном, маслами, цукром, ароматичними речовинами) отримують побічну продукцію (стебла, гілку) та виходи промислової переробки (жом, макуху, мелясу та інші), що використовують на корм для худоби.

Україна є провідною державою з виробництва технічних культур. Найбільшу питому вагу у структурі посівної площі займає соняшник (70%), цукрові буряки (15%) та льон-довгунець (1,0%). Ріпак, соя, рицина, хміль, тютюн, ефіроолійні та лікарські рослини займають 14%.

Крім того, Україна є світовим лідером з переробки насіння соняшнику та виробництва олії, а аналіз вітчизняної олійно-жирової галузі свідчить про позитивну динаміку виробництва і розвитку навіть в кризовий період. Тому, виробництво та переробка насіння соняшнику є стратегічно важливими для розвитку національної економіки України [12].

У групі технічних культур значні посівні площі займає соняшник (66%). Також соняшник вважається і основною олійною культурою в Україні. Олійні культури, це ті культури, насіння та плоди яких містять багато олії і є сировиною для її одержання. Це культури в насінні або в плодах яких міститься не менше ніж 15% олії. На ринку олія виступає лідером з тенденцією до активного збільшення виробництва. Таких рослин, які належать до різних ботанічних родин нараховують понад 340 [13].

Останніми роками соняшник впевнено тримає звання «короля українських полів», залишаючись при цьому однією з найбільш важливих і затребуваних сільськогосподарських культур. За рахунок того, що соняшник має високий вміст жиру та білка продукти його переробки використовуються у харчовій і кондитерській промисловості, для годівлі сільськогосподарських тварин та мають технічне застосування. Соняшник є теплолюбивою культурою, вимогливою до вологості, хоча і вважається посухостійкою рослиною. Культура дуже вибаглива до сонячного освітлення, добре росте на чорноземних та каштанових ґрунтах.

Вже на протязі багатьох років використання в сівозміні соняшника є стабільною страховкою прибутку підприємства. Можна виділити основні тенденції, які присутні на ринку олійних культур: наявність здорової конкуренції між постачальниками, велика кількість гібридів і країн-постачальників, що дає можливість виробнику обрати саме те, що найбільше підходить для ґрунтово-кліматичних умов конкретного підприємства.

Для підвищення вмісту олії в насінні соняшнику важливе значення мають впровадження у виробництво високоолеїнових сортів та гібридів, застосування сучасної системи насінництва, що сприяє одержанню додаткового прибутку для виробників продукції. Варто зазначити, що сучасні гібриди високоолеїнового типу практично не поступаються традиційним.

Кондитерський соняшник має нішевий напрям. Практика свідчить, що виробники, які знаходяться в зоні надзвичайної посухи отримують урожайність 1-1,5 т/га через відсутність вологи, тому вони цінують можливість вирощувати кондитерський соняшник. Ціна реалізації

кондитерського соняшнику практично в 2 рази вища, що дає прибуток на рівні 2-3 тонн олійного соняшнику [15], що допомагає підприємствам вижити в умовах надзвичайних ризиків.

У 1990 р. Україна вирощувала 47,1 млн тонн технічних культур, а у 2020р. – 27,6 млн тонн. За останні тридцять років виробництво технічних культур значно зменшилося, особливо ріпаку, сої та буряків, так загальне зменшення становило 19,5 млн тонн [16].

Соняшник є важливою олійною культурою не тільки в Україні, а у світі, оскільки його зерно має високий вміст олії (38-50%), тому в основному використовується для виробництва високоякісної олії. Виробництво соняшнику збільшує забезпечення білковим шротом раціони тварин, що дозволяє збільшити виробництво м'яса, яєць та молока.

Успіх вирощування соняшнику пов'язаний із використанням родючості ґрунтів, використанням сортів, що адаптовані до різних умов, якісного насіння та інших факторів.



### 1.3. Методичні основи визначення економічної ефективності виробництва насіння соняшнику

Продуктивність і ефективність мають різні значення в реальному аналізі.

Продуктивність є абсолютним поняттям, що вимірює співвідношення виробництва та витрат, тоді як ефективність порівнює фактичне виробництво з оптимальним рівнем. Таким чином, це співвідношення між фактичним і оптимальним рівнем виробництва та забезпечує багатокombінаційний аналіз вхідних ресурсів і результатів, що стосуються процесу виробництва продукції [19].

Щоб здійснити оцінку економічної ефективності виробництва продукції рослинництва використовують систему взаємопов'язаних показників, які характеризують вимоги економічних законів і вплив різних факторів. Для найбільш чіткого відображення рівня економічної ефективності використовують, як натуральні, так і вартісні показники. Одними із найважливіших показників, що характеризують обсяг виробництва продукції рослинництва є вартість валової і товарної продукції галузі на основі яких можна розрахувати валовий і чистий дохід, а також прибуток [20].

Валова продукція рослинництва - це вся вироблена продукція галузі протягом року в співставних цінах 2016р. Її розраховують в поточних або співставних цінах. При визначенні вартості валової продукції у галузі в її склад включають вартість основної та побічної продукції рослинництва. Продукція, яка реалізована господарством за межі підприємства, або використана для обміну по бартеру, називається товарною продукцією.

Вартість товарної продукції - розраховують у поточних цінах реалізації, її рівень залежить від каналів та строків реалізації продукції, її якості та інших факторів.

Ефективність виробництва - це складне і багатогранне явище, тому для її визначення необхідно використовувати систему показників, що спроможні

відображати специфіку і особливості галузі рослинництва. Показники економічної ефективності визначають та порівнюють в середньому за три-п'ять років. Система показників економічної ефективності виробництва насіння соняшнику включає такі показники: урожайність, продуктивність праці, собівартість 1ц, ціна реалізації 1ц, прибуток на 1ц, рівень рентабельності [24].

Урожай і урожайність - найважливіші результативні показники землеробства, галузі рослинництва і сільськогосподарського виробництва в цілому. Рівень урожайності відображає вплив економічних і природних умов, а

також якість організаційної та господарської діяльності аграрного підприємства. Під валовим збором розуміють загальний обсяг виробленої продукції, що зібрана з усієї площі посіву окремих сільськогосподарських культур або їх груп. Урожайність - це середній обсяг продукції, що зібрана з одиниці площі. Для культур, які вирощуються у відкритому ґрунті, урожайність визначають в розрахунку на 1 га.

Продуктивність праці - це здатність виробляти певну кількість продукції за одиницю часу, або обернений показник - трудомісткість, скільки часу витрачається на виробництво одиниці продукції.

Собівартість продукції - це частина суспільних витрат виробництва, що включає витрати на заробітну плату та використані засоби виробництва. Вона може змінюватися іншими темпами і навіть у протилежному напрямі порівняно з сукупними витратами праці, особливо коли змінюються рівень заробітної плати та її питома вага у загальних витратах виробництва, а також ціни на використані у сільському господарстві засоби виробництва. В зв'язку з цим для оцінки ефективності виробництва показники собівартості продукції, як правило, використовуються у поєднанні з іншими показниками [26].

Рентабельність характеризує доходність господарства, окремих його галузей або видів продукції. Вона означає, що вартість виробленої продукції і надходження коштів від її реалізації перевищують витрати на виробництво і

реалізацію продукції, що забезпечує відповідний прибуток.

Зокрема при визначенні економічної ефективності виробництва насіння соняшнику система показників економічної ефективності виробництва включає наступні показники:

- урожайність, ц з 1 га - урожайність розраховується як відношення валового збору продукції до площі посіву культури;

- затрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год.- визначається як відношення прямих затрат праці на основну продукцію до валового збору продукції;

- рівень товарності, % - це відношення кількості реалізованої продукції до виробленої продукції;

- собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн - визначається як відношення витрат на виробництво та реалізацію продукції до кількості реалізованого зерна соняшнику в натурі;

- виробнича собівартість 1 ц продукції, грн - це відношення виробничих витрат на продукцію до валового збору продукції;

- ціна реалізації 1 ц продукції, грн - визначається як відношення виручки від реалізації продукції до кількості реалізованого зерна соняшнику;

- прибуток (збиток) на 1 га, тис. грн - це відношення загального прибутку (збитку) до площі посіву культури;

- рівень рентабельності, % - це відношення загального прибутку або збитку до повної собівартості продукції [28].

НУБІП України

НУБІП України

## РОЗДІЛ 2

# СТАН ТА ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА НАСІННЯ СОНЯШНИКУ У ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ»

## ЗОЛОТОНІСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ

### 2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ», розташоване в Черкаській області, Золотоніського району, в селі Деньги.

ТОВ «Гранекс-Черкаси» має бельгійські інвестиції і орендує 2100 га землі. В господарстві по європейським технологіям вирощуються зернові, олійні культури, овочі та картопля, під поливом знаходиться 400 га. Підприємство має сучасний технопарк, лінію калібрування та сухої очистки та овочесховище на 2,5 т картоплі.

В господарстві вважають, що у овочівництві важливо не лише виростити, а й зберегти товар із мінімальними втратами якості. Тому, ТОВ «Гранекс-Черкаси» використовує для цього обладнання Tolsma: тут експлуатують сховище для зберігання картоплі й цибулі потужністю 2 тис. тонн контейнерного зберігання, а з 2019 р. почали використовувати нове овочесховище потужністю 5 тис. тонн для зберігання насипом із технологією

вентилюваної підлоги. Нове овочесховище - це два приміщення потужністю по 2,5 тис. тонн кожне, де реалізована технологія вентилюваної підлоги від компанії Tolsma. Камери зберігання розраховані як на картоплю, так і на цибулю. На момент реалізації проекту господарство мало сховище для зберігання картоплі й цибулі потужністю 2 тис. тонн контейнерного зберігання.

Однак такого обсягу господарству було замало, тож ухвалили рішення про розширення наявної інфраструктури. В Україні «Гранекс-Черкаси» стало другим підприємством, яке встановило лінію доробки овочів такого класу [14].

У цілому, інвестори вклали понад 10 млн євро в підприємство, яке об'єднує пайовиків із п'яти сіл і дає роботу 80 працівникам. Господарство

обробляє дещо більше 3 тис. га землі. Його власник - бельгієць Том ван Гой, керуючий - теж бельгієць Вім де Шуттер.

Село Деньги розташоване на річці Кропивні на відстані 12 км від районного центру - міста Золотоноша та за 10 км від залізничної станції Золотоноша I поруч з автошляхом.

Золотоніська громада знаходиться в межах Дніпровсько-Донецької западини, якій відповідає Придніпровська низовина. Поверхня низовини плоска, злегка погорбована. Абсолютні висоти в межах 50 м. Рельєф території громади пересічений балками і долинами.

Клімат помірно-континентальний: м'яка зима з відлигами, тепле літо, що є сприятливим для розвитку сільськогосподарського виробництва. Середня температура зими  $-6^{\circ}\text{C}$ , літа  $+20^{\circ}\text{C}$ . Пануючі вітри західного напрямку. Річна кількість опадів не перевищує 505 мм на рік. Період року без морозів триває 200 днів. На території громади зустрічаються родовища горючих і нерудних (неметалевих) корисних копалин, мінеральні води, залягають глина, пісок і торф. Найбільші родовища торфу золотоніське і згарське. Ґрунтовий покрив представлений в основному такими типами ґрунтів: малогумусні реградовані чорноземи, ясно-сірі, сірі лісові [13].

Земля є головним засобом виробництва в аграрному секторі, вона має найбільшу цінність для виробників продукції. Сільськогосподарські угіддя включають в себе: рілля, сінокоси, пасовища та багаторічні насадження.

Таблиця 2.1

### Склад сільськогосподарських угідь господарства

	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. у % до 2020р.
Всього с.-г. угідь	2835	2806	2960	104,4
в т.ч. рілля	2835	2806	2960	104,4

Проаналізувавши склад сільськогосподарських угідь ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ» слід зауважити, що структура однорідна і включає в себе лише один

вид угідь – рілля (табл.2.1). За період 2020-2022рр. як площа сільськогосподарських угідь, так і рілля практично залишається без змін, збільшення за даний період становить лише 4%.

Для того, щоб визначити, чи ефективно використовуються земельні ресурси, існують вартісні і натуральні показники економічної ефективності використання земельних угідь. В даному дослідженні ми порахували вартісні показники. Так, аналіз економічної ефективності використання земельних ресурсів свідчить, що за період 2020-2022рр. зменшилася кількість вартості валової продукції та прибутку, який отримували в розрахунку на 1га с.-г. угідь на 10,5% та на 66,1% (табл.2.2). Враховуючи, той факт, що як сільськогосподарські угіддя так і рілля за даний період не зменшилися, а навпаки збільшилися на 4,4%, тому основною причиною зниження даного показника є зменшення валової продукції та прибутку в 2022р.

Таблиця 2.2

### Економічна ефективність використання земельних ресурсів

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. у % до 2020р.
Сільськогосподарські угіддя, га	2835	2806	2960	104,4
в т. ч. рілля	2835	2806	2960	104,4
Одержано на 1 га с.-г. угідь, грн:				
вартості валової продукції	25846	31356	23121	89,5
доходу (виручки) від реалізації	39262	49984	40330	102,9
прибутку	5450	12011	1847	33,9
Виробництво на 1 га ріллі, ц				
зернових	30,4	46,1	31,7	104,5
олійних	13,3	13,9	10,4	78,1
картоплі та овочів	22,5	23,4	21,9	97,1

Виробництво олійних культур, картоплі та овочів в розрахунку на 1 га ріллі також зменшилося за відповідний період на 21,9% та на 2,9% відповідно.

А виробництво зернових культур зросло на 4,5%. Отже, в цілому можна зробити висновок, що ефективність використання землі за період 2020-2022рр.

погіршилась.

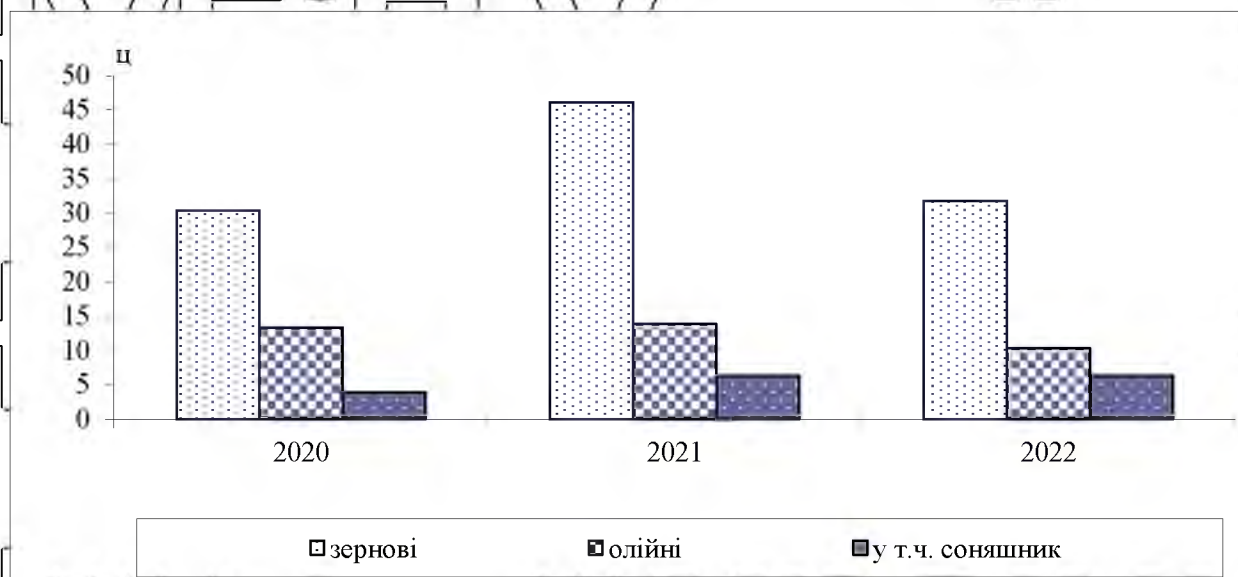


Рис. 2.1. Виробництво зернових і олійних культур на 1 га ріллі, ц

На рис.2.1 детально представлено, як змінилося виробництво зернових і олійних культур на 1 га ріллі за період 2020-2022рр. Аналіз свідчить, що виробництво зернових в розрахунку на 1га ріллі має хвилювотну зміну, так в 2020р. даний показник становить 30,4ц/га, в 201р. - 46 ц/га, а в 2021р. знову зменшився до 32 ц/га (рис.2.1). На відміну від зернових культур, олійні культури та соняшник не мають такої варіації по роках.

Валова продукція це вартісне вираження продукції рослинництва і тваринництва, виробленої за певний проміжок часу, як правило за рік. При визначенні вартості валової продукції аграрного підприємства до її вартості включають вартість основної, побічної продукції рослинництва та тваринництва, приріст незавершеного виробництва в даних галузях, також вартість вирощування за рік молодих культурних насаджень (до того, як вони вступили у період плодоношення).

Таблиця 2.3

### Розрахунок вартості валової продукції (у постійних цінах 2016 р.)

Вид продукції	ціна	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
	2016 р., грн	Виробництво, ц			Вартість, тис. грн		
Зернові усього		86087	129403	93921	27024	40671	29409
У т.ч.							
пшениця озима	311,72	39665	46028	43033	12364	14348	13414
ячмінь	296,67	5220	9599	9173	1549	2848	2721
кукурудза	317,97	35225	63704	36552	11201	20256	11622
просо	319,68	5977	10071	9163	1911	3219	1650
соняшник	816,80	11153	17946	18746	9110	14658	15312
соя	834,24	2877	1821	2938	2400	1519	2451
ріпак	930,83	23658	19361	9059	22021	18022	8432
картопля	192,47	60585	62266	61879	11661	11984	11910
овочі	325,81	3244	3470	2838	1057	1151	924
<b>Усього</b>					<b>73273</b>	<b>87985</b>	<b>68437</b>

Аналіз вартості валової продукції (у постійних цінах 2016р.) свідчить, що зменшення виробництва багатьох сільськогосподарських культур призвело, як наслідок, до зменшення вартості валової продукції по даних культурах (табл.2.3). Так, зменшилося виробництво озимої пшениці, ячменю, кукурудзи, проса, ріпаку, картоплі та овочі, тому як наслідок, зменшилася і вартість валової продукції по даних культурах. Натомість зросло виробництво соняшника та сої на 4,4% та на 61,3%, тому і вартість валової продукції по даних культурах також зросла.

На будь-якому, підприємстві важливим фактором виробництва є наявність робочої сили. Робоча сила це люди працездатного віку, які за своїми параметрами можуть брати участь у процесі виробництва. Основною робочою силою є люди працездатного віку, на них йде 90% затрат праці на підприємстві, пенсіонери та підлітки виконують допоміжну роль і є додатковою робочою силою. Важливим фактором успішної роботи підприємства є підвищення ефективності використання трудових ресурсів, так як їх наявність на підприємстві не гарантує його якісної та ефективної роботи.



Таблиця 2.4

**Економічна ефективність використання трудових ресурсів**

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Чисельність працівників, тис. осіб	52	54	48	92,3
Продуктивність праці, тис. грн	1409	1629	1426	101,2
Одержано на 1 працівника, тис. грн				
доходу (виручки) від реалізації	2137	2597	2487	116,4
валового прибутку	297	624	114	38,3
чистого прибутку	141	454	-14	*
Середньомісячна оплата праці працівника, грн	10237	14029	14157	138,3

Аналіз економічної ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві свідчить, що їх чисельність за період 2020-2022рр зменшилася на чотири особи, або на 7,7%. При цьому продуктивність праці зросла на 1,2%. Позитивним є збільшення заробітної плати 1 працівника на 38,3% за аналізований період та збільшення виручки від реалізації на 1 працівника на 16,4%. Проте значно зменшився валовий прибуток в розрахунку на одного працівника – на 61,7% (табл.2.4).

Крім трудових ресурсів для виробництва продукції підприємство використовує основні засоби - матеріальні активи, які господарство утримує з метою використання їх у процесі виробництва продукції, надання послуг, здавання в оренду іншим підприємствам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року.

Таблиця 2.5

## Динаміка забезпеченості основними виробничими засобами та їх використання

	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Вартість основних засобів, тис. грн	115342	123419	139971	121,3
первісна вартість основних засобів	186187	176266	196303	105,4
зносу основних засобів	70845	52846	56332	79,5
Коефіцієнт зносу основних фондів	38,1	30,0	28,7	X
Коефіцієнт придатності основних фондів	61,9	70,0	71,3	X
Вартість основного капіталу на 1 га с.-г. угідь, тис. грн	40,7	44,0	47,3	116,2
Вартість основного капіталу на 1 працівника, тис. грн	2218	2286	2916	131,5
<i>Валова продукція у постійних цінах 2016р.:</i>				
Капіталоовіддача	0,64	0,71	0,49	76,5
Капіталоємність	1,57	1,40	2,05	130,5
<i>Виробництво у фактичних цінах:</i>				
Капіталоовіддача	0,96	1,14	0,85	88,5
Капіталоємність	1,04	0,88	1,17	112,5
Вартість оборотних активів, тис. грн	102715	113257	119606	116,4
коефіцієнт оборотності оборотних засобів	1,08	1,24	1,00	92,6
тривалість одного обороту (у днях)	337	295	366	108,6
Баланс, тис. грн	218057	236676	259577	119,0

Аналіз динаміки забезпеченості основними виробничими засобами

свідчить, що за період 2020-2022рр. вартість основних виробничих засобів

зросла на 49,2%. Первісна вартість основних засобів зросла на 70,6%.

Збільшення первісної вартості основних засобів позитивно вплинуло на зменшення їх зносу – на 20,5%, що свідчить про оновлення матеріально-технічної бази підприємства (табл.2.5).

Підтвердженням цьому є зменшення коефіцієнта зносу основних засобів, який зменшився в 2022р. в порівнянні з 2020р. на 9,4 в.п. і становив 28,7.

Коефіцієнт придатності відповідно збільшився і становив 71,3. Отже, на даному підприємстві 28,7% всіх основних засобів є зношеними, а 71,3% придатними.

Збільшення вартості основних засобів при практично незмінній площі сільськогосподарських угідь та чисельності працівників призвело до збільшення

вартості основного капіталу на 1га с.-г. угідь на 16,2% та на одного працівника на 31,5%.

Основними показниками, що характеризують ефективність використання основного капіталу підприємства є капіталовіддача та капіталомісткість. За нормальних умов виробництва капіталовіддача має прямувати до збільшення, а капіталомісткість до зменшення.

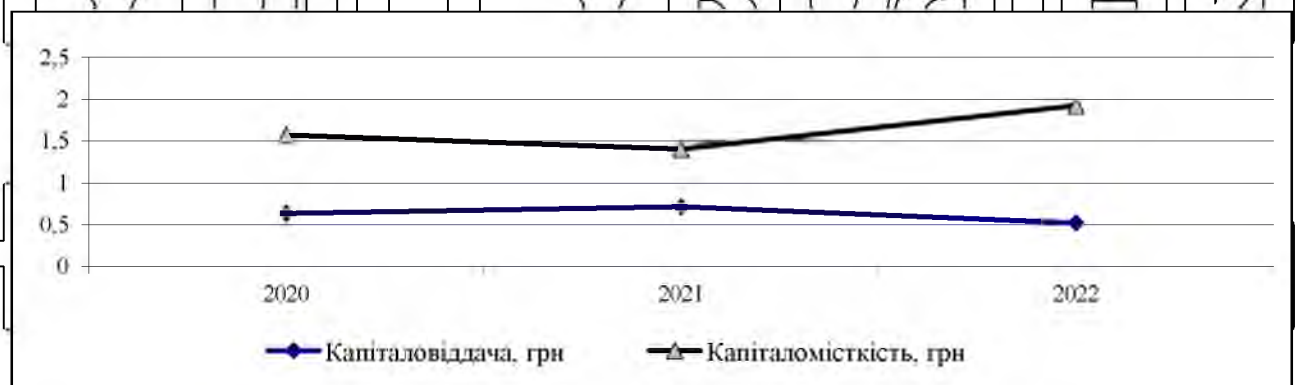


Рис. 2.2 Динаміка показників економічної ефективності виробництва основного капіталу

Аналіз свідчить, що за досліджуваний період капіталовіддача прямує до зменшення, а капіталомісткість до збільшення. Так, в 2022р. капіталовіддача становила 0,49 грн, при 0,64 грн у 2020р., а капіталомісткість 2,05грн у 2022р. при 1,57 грн у 2020р., що свідчить про зниження ефективності використання основних засобів (рис.2).

Вартість оборотних активів мають тенденцію до збільшення, так за досліджуваний період вони збільшилися на 16,4%. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів за даний період зменшився до 1, що вплинуло на збільшення оборотності оборотних засобів до 366 днів, проти 337 днів у 2020р.

Спеціалізація аграрного підприємства - це переважалоє виробництво одного або кількох видів продукції, для якого існують найсприятливіші природно-економічні умови.

Спеціалізація вказує на якісний бік суспільного поділу праці і свідчить про виробництво яких саме видів продукції переважає на даній території. Спеціалізація є ефективною формою організації аграрного сектора, що дає змогу зосередити виробництво певних видів сільськогосподарської продукції на окремих територіях і в господарствах та одержати завдяки цьому збільшення прибутку та вищі результати господарської діяльності [19].

Спеціалізація окремого підприємства належить до найбільш важливих напрямів, що можуть суттєво вплинути на вирішення проблем агропромислового комплексу стратегічного напрямку. Важливим чинником зростання економічної ефективності виробництва незалежно від форм власності та господарювання має раціональне розміщення, зональна спеціалізація та концентрація виробництва.

Таблиця 2.6

### Структура грошових надходжень від реалізації продукції

Показник	2020р.		2021р.		2022р.	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Продукція сільського господарства	111138	100,0	140255	100	125158	100,0
Продукція рослинництва	111138	100,0	140255	100,0	125158	100,0
Зернові культури	49673	44,7	46572	33,2	48346	38,6
у т.ч. пшениця	21985	19,8	20441	14,6	19721	15,8
кукурудза	21616	19,4	16877	11,7	21624	17,3
ячмінь	3730	3,4	5117	3,6	4070	3,3
інші зернові	2843	2,1	4637	3,3	2931	2,3
Технічні культури	27386	24,6	56313	40,2	42301	33,8
у т.ч. соняшник	12764	11,5	27964	19,9	25522	20,4
соєві боби	1296	1,2	3605	2,6	4365	3,5
ріпак	13326	12,0	24743	17,6	12413	9,9
Картопля	33179	29,9	36433	26,0	33316	26,6
Овочі	901	0,8	937	0,7	1196	1,0

Спеціалізація має значний вплив на розміри підприємства, адже зменшення кількості товарних галузей, вирощуваних сільськогосподарських культур та тварин призводить до спрощення виробничої структури

підприємства і дає змогу збільшити його розмір. Вітчизняний та світовий досвід свідчать про значні переваги великотоварних спеціалізованих господарств. В Україні на практиці є значна кількість спеціалізованих підприємств, а саме товариства з обмеженою відповідальністю, приватні господарства, акціонерні товариства, фермерські господарства та інші. Всі ці підприємства самостійні у виборі напрямку виробництва і їхня діяльність спрямована на ефективне використання виробничих ресурсів.

Аналіз структури грошових надходжень від реалізації продукції в підприємстві ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ» свідчить, що в 2022р. спеціалізація даного підприємства була зерново-картоплярсько-соняшниковою (табл.2.6).

Розкладемо спеціалізацію даного підприємства на наступних графіках.

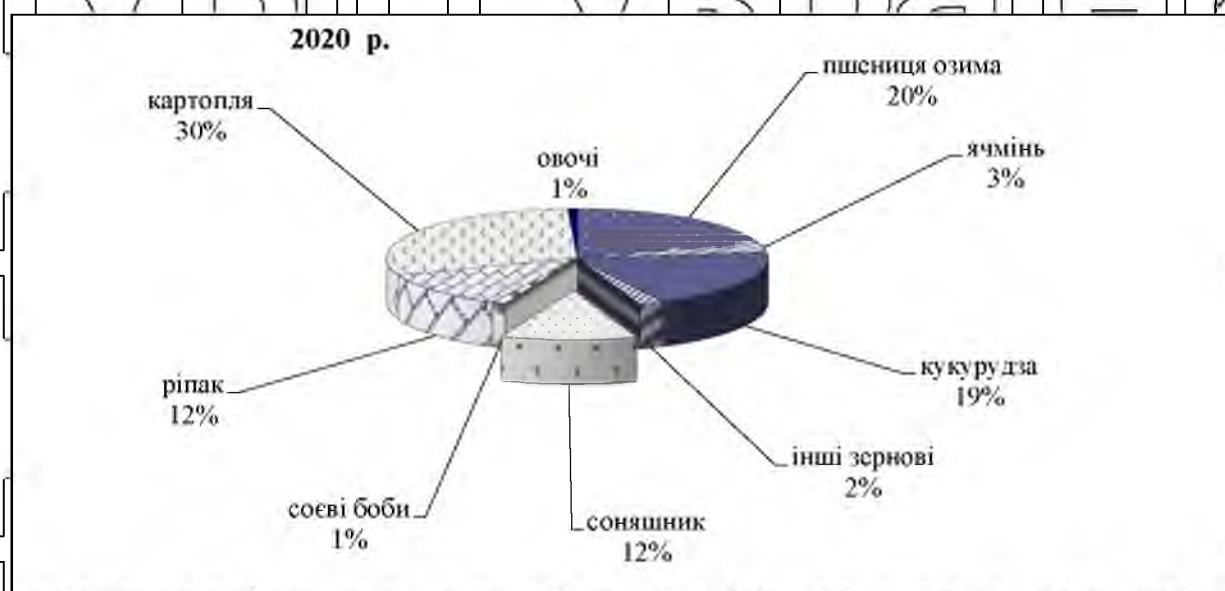


Рис.2.3. Структура грошових надходжень від реалізації продукції, 2020р.

В 2020р. в структурі грошових надходжень від реалізації продукції найбільшу питому вагу займали зернові культури і картопля, питома вага яких становила 44,79% та 30% (рис.2.3). Серед зернових культур найбільшу питому вагу займали озима пшениця та кукурудза, частка яких становила 20% та 19% відповідно. Серед технічних культур найбільшу питому вагу займав соняшник



12%, проте на спеціалізацію підприємства він не мав впливу. Тому в 2020р. спеціалізація даного підприємства була зерново-картоплярська.

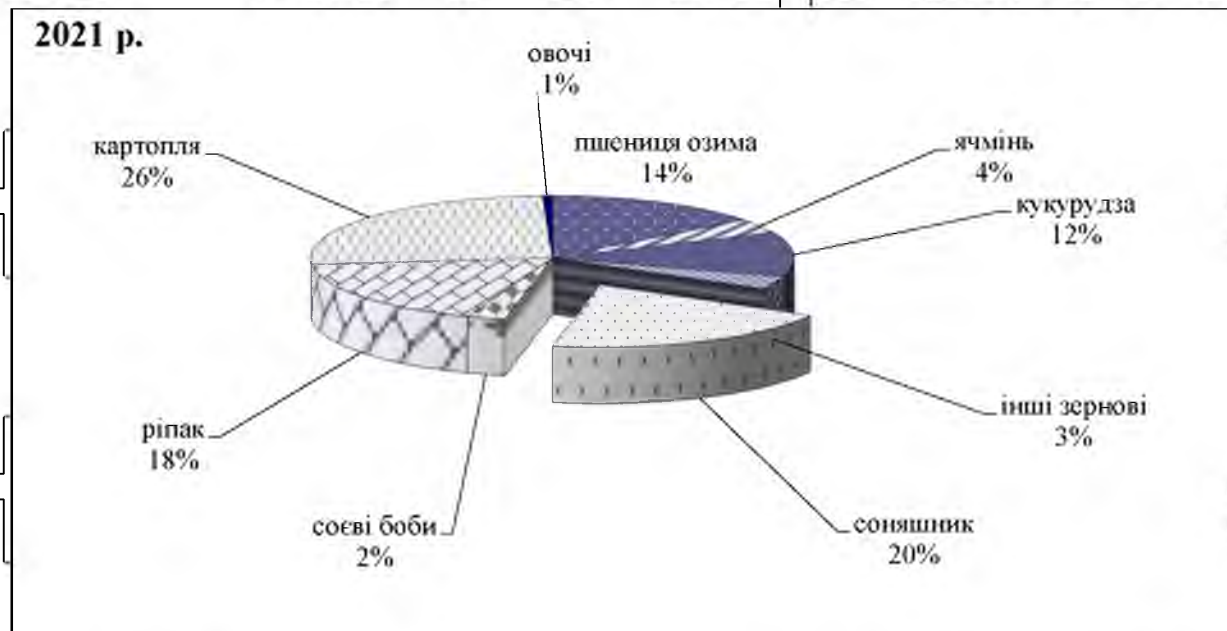


Рис. 2.4. Структура грошових надходжень від реалізації продукції, 2021р.

В 2021р. в структурі грошових надходжень від реалізації продукції найбільшу питому вагу займали також зернові культури і картопля, проте питома вага зернових в даному році зменшилася до 33,2% а картоплі до 26%

(рис. 2.4). Серед зернових культур найбільшу питому вагу займали озима пшениця та кукурудза, частка яких зменшилася до 14% та 12% відповідно. Серед технічних культур найбільшу питому вагу займав соняшник, зазначимо, що в даному році його частка зросла до 20%, і він мав вплив на спеціалізацію підприємства. Картопля в даній структурі займала 26%. Тому в 2021р. спеціалізація даного підприємства була зерново-картоплярсько-соняшникова.

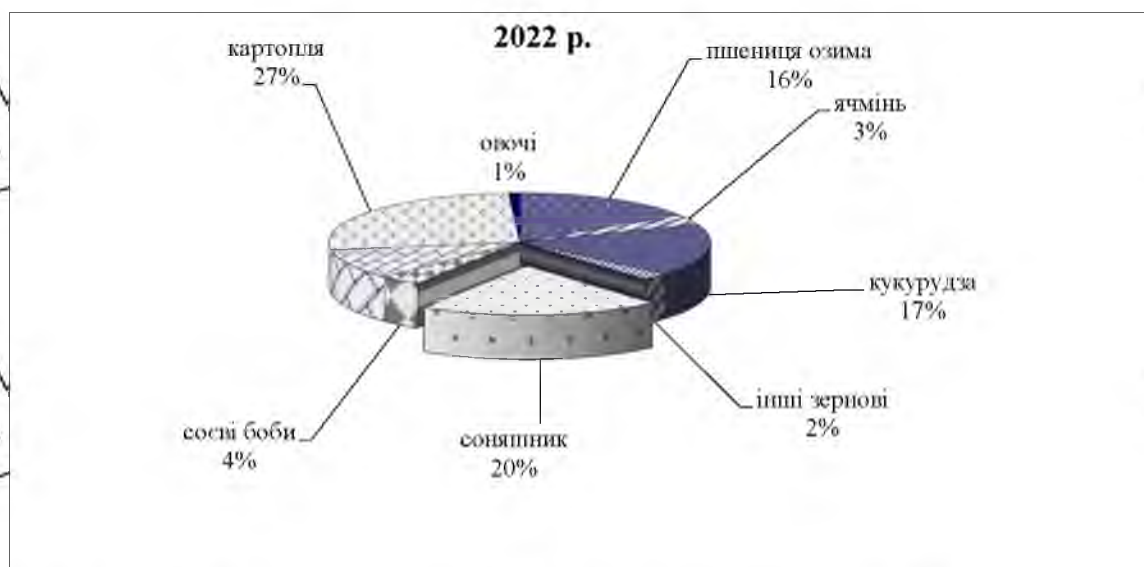


Рис. 2.5 Структура грошових надходжень від реалізації продукції, 2022р.

В 2022р. в структурі грошових надходжень від реалізації продукції найбільшу питому вагу займали зернові культури і картопля і соняшник.

Питома вага зернових в даному році збільшилася до 38,6% а картоплі до 27%, а питома вага соняшнику залишилася незмінною 20% (рис. 2.5). Серед зернових культур найбільшу питому вагу займали озима пшениця та кукурудза, частка яких зменшилася до 16% та 17% відповідно. Серед технічних культур

найбільшу питому вагу займав соняшник 20%, і він також в даному році мав

вплив на спеціалізацію підприємства. Тому в 2022р. спеціалізація даного підприємства була зерново-картоплярсько-соняшниковою, тобто залишилася такою, як в 2021р.

Таблиця 2.7

## Динаміка показників економічної ефективності виробництва в господарстві

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2022р. до 2020р., %
Вартість валової продукції, тис. грн:				
на 1 га с.-г. угідь	25,8	31,4	23,1	89,5
на 1 середньорічного працівника	1436	1760	1398	97,3
Валовий прибуток, тис. грн:				
на 1 га с.-г. угідь	5,4	12,0	1,8	33,9
на 1 середньорічного працівника	302,9	674,1	111,7	36,9
Рівень рентабельності підприємства, %	16,1	31,6	4,8	29,7
Норма прибутку, %	3,4	11,2		-

Динаміка показників економічної ефективності виробництва в господарстві свідчить, що всі аналізовані показники мають тенденцію до зменшення. Так, за період 2020-2022рр. зменшилася вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь та на одного працівника на 10,5% та на 2,7% відповідно (табл.2.7). Як наслідок валовий прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь та на одного середньорічного працівника також зменшилися на 66,1% та на 63,1% відповідно. Рівень рентабельності підприємства в 2022р. становила лише 4,8% у 2022р. при 16,1% у 2020р. (рис.2.6).



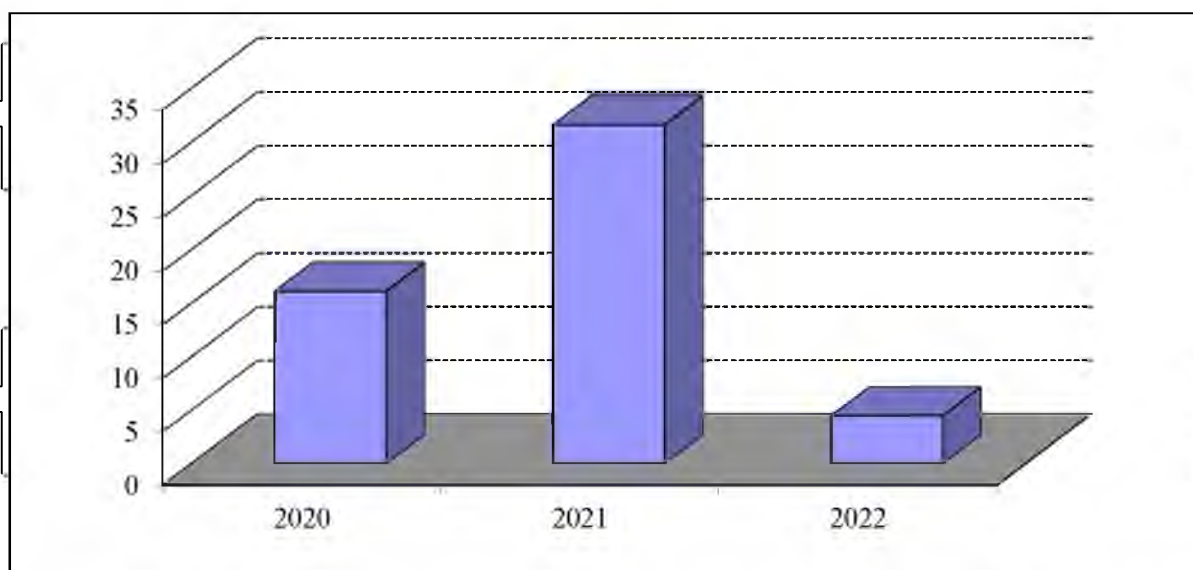


Рис.2.6. Динаміка рівня рентабельності підприємства ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ»

Найвища рентабельність даного підприємства була в 2019р.- 32%. Норма прибутку є невисокою, в 2020р. становила 3,4%, а в 2021р. – 11,2%. В 2022р. підприємство отримало збиток, тому норма прибутку не розраховувалася.

## 2.2. Стан та тенденції виробництва насіння соняшнику

Соняшник є сновною олійною культурою, що вирощується в Україні. Його питома вага у групі олійних культур становить 70% у посівній площі 85% у валовому зборі. Дві третини всієї рослинної олії виробляється із насіння соняшнику. Олія має важливе значення у забезпеченні продовольчої безпеки. Її споживають у натуральному вигляді як цінний харчовий продукт, також широко використовують у харчовій, лакофарбовій, текстильній, парфумерній та інших галузях промисловості для виробництва маргарину, стеарину, мила, оліфи, лінолеуму тощо.

Відходами переробки насіння соняшнику є шрот та макуха - цінний корм для сільськогосподарських тварин. Також соняшник вирощують на силос та зелену масу. В Україні серед олійних культур близько 90 % площ зайнято під

соняшником, що є причиною деградації земель, зараження ґрунту та поширення хвороб культури.

Напрямок України - інтеграція у світову економіку, тому стратегією розвитку галузі рослинництва має бути забезпечення ефективного її функціонування та забезпечення пріоритету вітчизняного сільського господарства. Переважна більшість аграрних підприємств, які займаються вирощуванням соняшнику не дотримуються технології його вирощування, особливо не дотримуються сівозміни.

Протягом останніх десяти років площі посіву під соняшником зросли більше ніж в 1,5 рази. Рентабельність його виробництва є високою і зростає в основному за рахунок ціни, так як знижувати собівартість виробництва продукції внаслідок збільшення цін на матеріальні ресурси, мінеральні добрива, засоби захисту від хвороб та шкідників практично не можливо. До того ж економічні відносини з олійно-жировим комплексом склалися не на користь сільськогосподарських виробників в еквівалентності обміну. Тому, дана ситуація вимагає об'єктивної оцінки результату в галузі рослинництва, і як наслідок виникає потреба в проведенні дослідження питань щодо її подальшого розвитку та підвищення ефективності галузі в контексті ефективного виробництва насіння соняшнику.



Рис.2.7. Динаміка посівних площ та обсягів виробництва насіння соняшнику

Виробництво насіння соняшнику є одним із основних видів діяльності ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ». Аналіз посівних площ даної культури свідчить, що за період 2020-2022рр. мають тенденцію до збільшення. Так, в 2020р. посівна площа соняшнику становила 369 га, а в 2022р. зросла до 584 га, тобто збільшилася на 58,1% (рис. 2.7). Значне збільшення посівної площі практично при незмінній урожайності позитивно вплинуло на суттєве збільшення валового збору – на 68,1%.

Таблиця 2.8

### Динаміка показників розвитку виробництва насіння соняшнику

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2020р., %
Площа, га	369	464	584	158,1
Виробництво, ц	11153	17946	18746	168,1
Урожайність, ц/га	30,2	38,7	32,1	106,3
Виробничі витрати усього, тис. грн	10265	15616	19065	185,7
Витрати на 1 га, грн	27795	33656	32646	117,5
Виробнича собівартість 1 ц, грн	920,37	870,17	1017,01	110,5

Зазначимо, що урожайність даної культури на протязі аналізованого періоду дещо коливається по роках. Так, найвищою вона була в 2021р. – 38,7ц/га. В зв'язку з постійним подорожчанням паливо-мастильних матеріалів, засобів захисту від шкідників та хвороб, а також мінеральних добрив значно зросли за аналізований період виробничі витрати – на 85,7% (табл.2.8, рис.2.8).

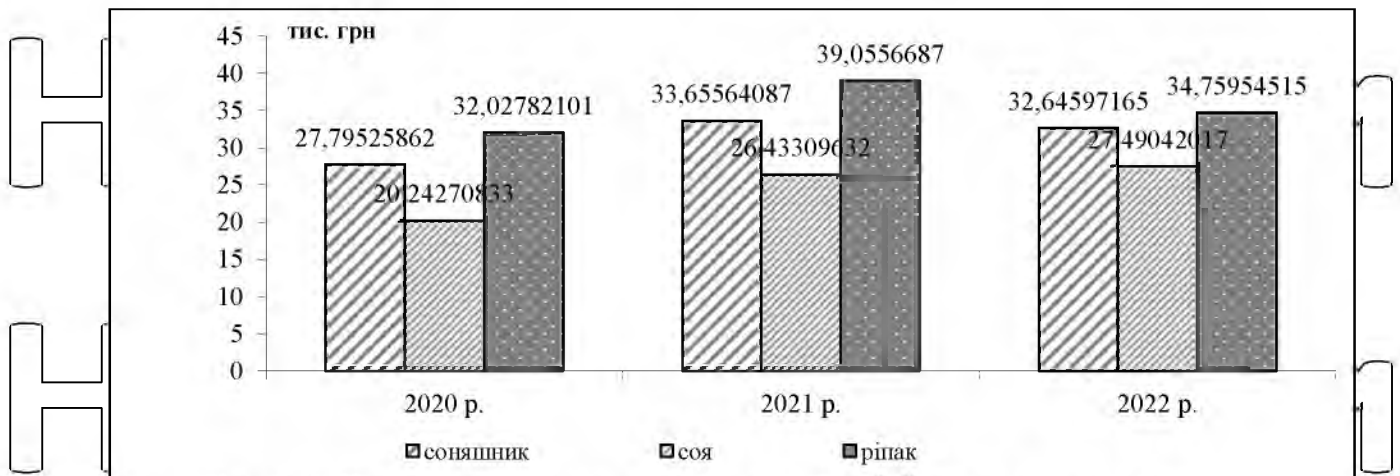


Рис.2.8. Виробничі витрати на 1 га олійних культур, тис. грн.

Виробнича собівартість продукції включає в себе прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці працівників підприємства, інші прямі витрати, розподілені загальновиробничі витрати.

Собівартість готової продукції визначають всі без винятку підприємства (окрім тих підприємств, які займаються перепродажем готової продукції), так як це показник, який безпосередньо впливає на стабільність та прибутковість аграрного бізнесу. У випадку зниження показника динаміки, що пов'язано з погіршенням якості продукції є негативним сигналом для бізнесу.

Виробнича собівартість - це сукупність всіх витрат на виробництво продукції. Вона включає витрати пов'язані з використанням основних засобів підприємства, сировини, матеріалів, палива, енергії, людських ресурсів, а також інші витрати на виробництво продукції.

Планування витрат - це попередній розрахунок всіх витрат для виготовлення продукції. Планування здійснюється на початку масового виробництва продукції. Воно дозволяє господарству розрахувати рівень прибутковості виробництва та точку беззбитковості.

Таблиця 2.9

## Структура виробничої собівартості і розмір статей витрат на 1 ц соняшнику

	2020р.				2022р.				2022р.до 2020р., +, -			
	усього	на 1 га	на 1 ц	%	усього	на 1 га	на 1 ц	%	усього	на 1 га		%
<b>Виробнича собівартість</b>	<b>10265</b>	<b>27818</b>	<b>920</b>	<b>100,0</b>	<b>19065</b>	<b>32646</b>	<b>1017</b>	<b>100,0</b>	<b>8800</b>	<b>4828</b>	<b>97</b>	<b>0,0</b>
прямі матеріальні витрати	7120	19296	638	69,4	10732	18376	572	56,3	3612	-919	-66	-13,1
насіння та посадковий матеріал	917	2486	82	8,9	1201	2057	64	6,3	284	-429	-18	-2,6
мінеральні добрива	2933	7949	263	28,6	3870	6627	206	20,3	937	-1322	-57	-8,3
паливо і мастильні матеріали	1252	3392	112	12,2	2682	4592	143	14,1	1430	1200	31	1,9
решта матеріальних витрат	2018	5469	181	19,7	2979	5101	159	15,6	961	-369	-22	-4,0
прямі витрати на оплату праці	379	1028	34	3,7	1023	1751	55	5,4	643	723	21	1,7
інші прямі витрати та загальновиробничі витрати	2776	7522	249	27,0	7249	12412	387	38,0	4473	4891	138	11,0
амортизація необоротних активів	410	1112	37	4,0	721	1235	38	3,8	311	123	2	-0,2
відрахування на соціальні заходи	83	224	7	0,8	179	307	10	0,9	96	82	2	0,1
оплата послуг і робіт сторонніх організацій	10	28	1	0,1	972	1665	52	5,1	962	1637	51	5,0
решта ін. прямих та загальновиробничих витрат	2772	6158	204	22,1	5376	9206	287	28,2	3104	3048	83	6,1

Структура виробничої собівартості свідчить, що найбільшу питому вагу в ній займають матеріальні витрати, їх питома вага в 2022р. становила 56,3%.

Серед матеріальних витрат найбільшу питому вагу в даній структурі займають мінеральні добрива 20,3%. На другому місці в даній структурі знаходяться інші прямі витрати та загальновиробничі витрати 38% (табл.2.9). Розглянемо детально структуру виробничої собівартості насіння соняшнику за допомогою діаграми.



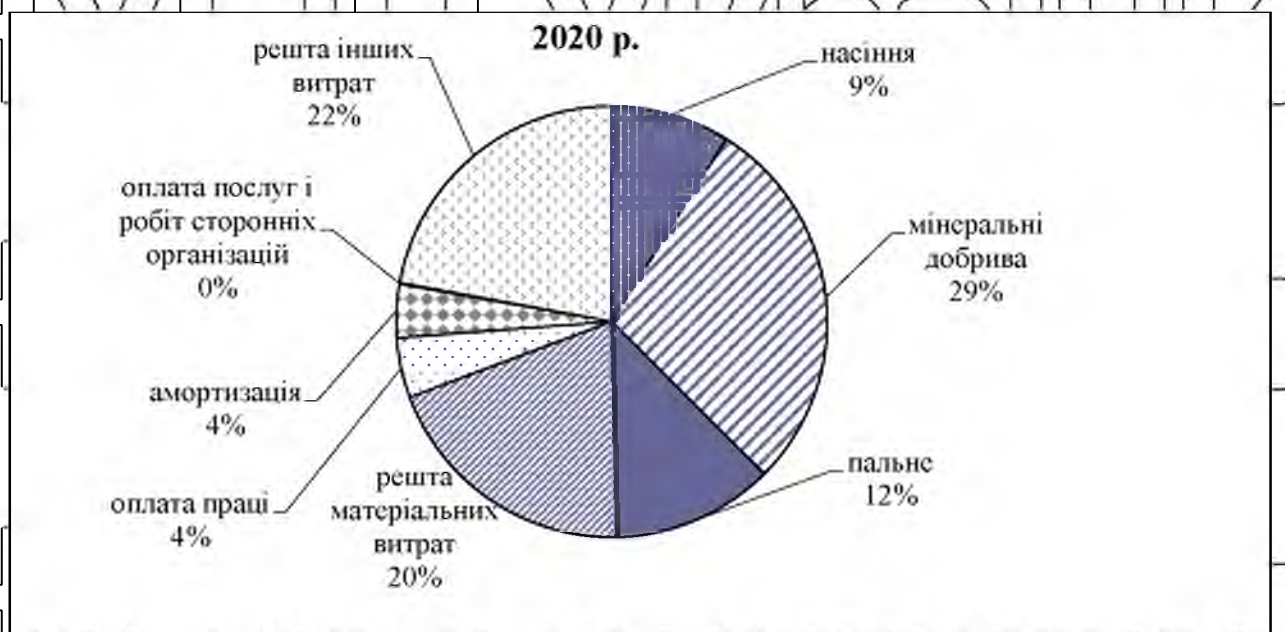


Рис.2.9. Структура виробничої собівартості 1ц насіння соняшнику, 2020р.

На рис.2.9. представлено структуру виробничої собівартості 1ц насіння соняшнику за 2020р. Аналіз свідчить, що найбільшу питому вагу в даній структурі займають мінеральні добрива – 29%, решта матеріальних та решта інших витрат 20% та 22% відповідно. Пальне також займає значну частку – 12%, що свідчить про високу вартість паливо-мастильних матеріалів, на яку підприємство не може вплинути. Варто зазначити, що найменшу питому вагу в даній структурі займають такі статті витрат, як амортизація та оплата праці – по 4%, що є свідченням того, що оплата праці працівників підприємства є невисокою. З даної структури також видно, що підприємство не користується послугами сторонніх організацій.

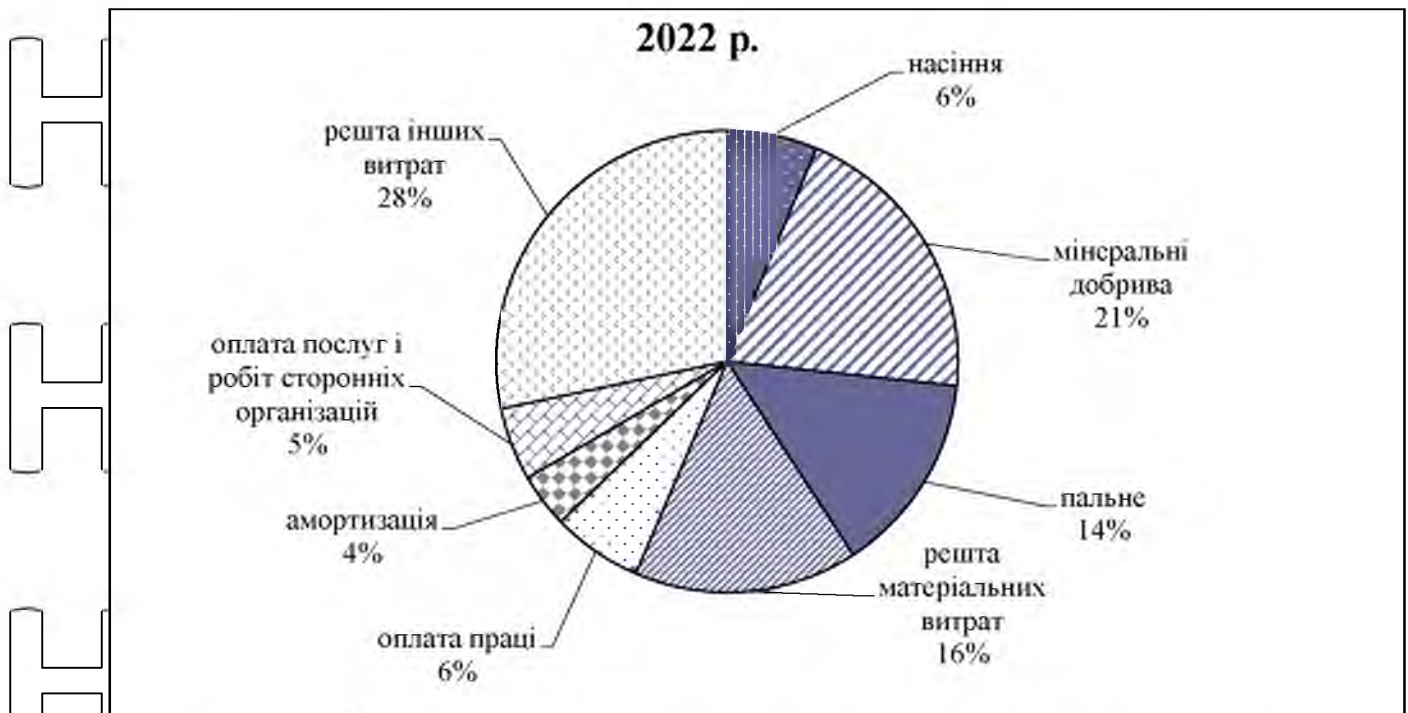


Рис.2.10. Структура виробничої собівартості 1ц насіння соняшнику, 2022р.

На рис.2.10. представлено структуру виробничої собівартості 1ц насіння соняшнику за 2022 рік. Аналіз свідчить, що найбільшу питому вагу в даній структурі займають мінеральні добрива – 21%, решта матеріальних та решта інших витрат 16% та 28 % відповідно. Пальне також займає значну частку – 14%, що свідчить про високу вартість паливо-мастильних матеріалів, на яку підприємство не може вплинути. Варто зазначити, що найменшу питому вагу в даній структурі займають такі статті витрат, як амортизація та оплата праці – 4% та 6% відповідно, що є свідченням того, що оплата праці працівників підприємства є невисокою. З даної структури також видно, що на відміну від 2020р в 2022р. підприємство користувалося послугами сторонніх організацій, питома вага яких в даній структурі становила 5%.



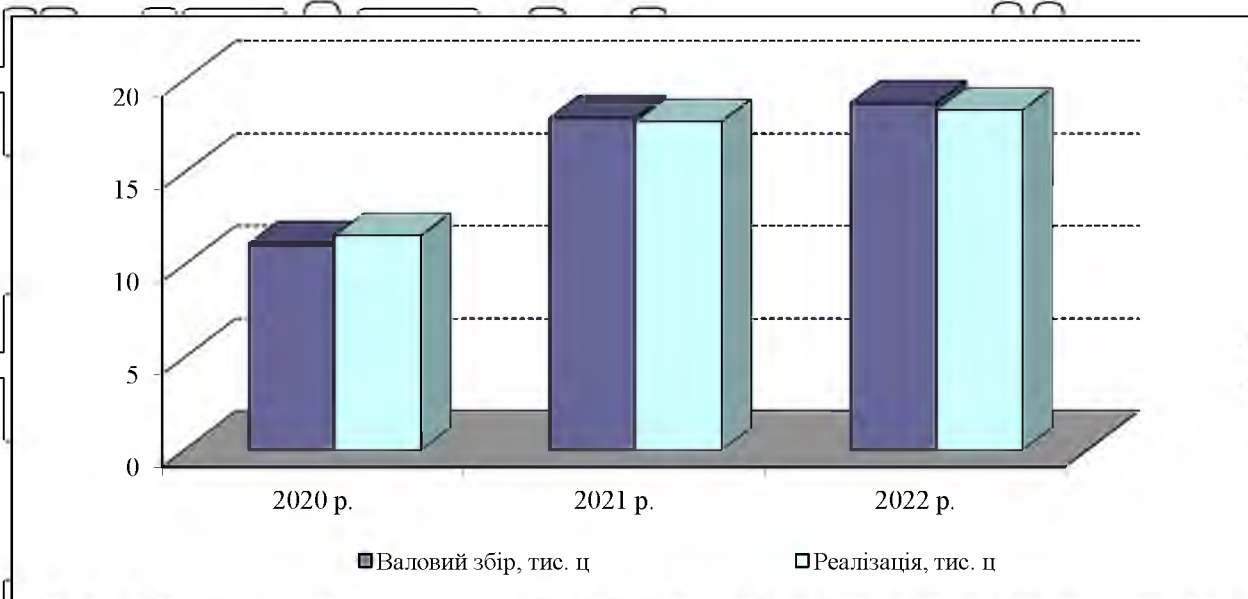


Рис. 2.11. Динаміка валового збору та обсягів реалізації насіння соняшнику в господарстві

Динаміка валового збору та обсягів реалізації насіння соняшнику свідчить, що практично всю продукцію яку виробило підприємство було реалізовано (рис. 2.11). Так, у 2020р. із 11 тис. т виробленої продукції 12 тис. т було реалізовано, що говорить про наявність певної кількості залишків, які залишилися з минулого року і були реалізовані в поточному. В 2021р. всю продукцію яку виробило підприємство було реалізовано. В 2022р. із 19 тис. т виробленої продукції 18 тис. т було реалізовано за межі підприємства.

Таблиця 2.10

#### Вплив основних факторів на зміну обсягів виробництва соняшнику

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
Площа зібрана, га	369,3	584	214,7
Урожайність з 1 га, ц	30,2	32,1	1,9
Валовий збір насіння соняшнику, ц	11153	18746	7594
Валовий збір зерна при площі 2022 р. і урожайності 2020 р., ц		17637	
Зміни валового збору за рахунок, ц:			
площі посіву		6892	
урожайності		702	



На зміну обсягів виробництва впливає значна кількість факторів. Одним із основних таких факторів є площа посіву культури та її урожайність. Так, аналіз впливу площі посіву та урожайності на валовий збір насіння соняшнику свідчить, що він збільшився за аналізований період на 7594ц. Основним фактором, який вплинув на його зростання є збільшення площі посіву культури на 214,7га. Так, за рахунок збільшення площі посіву валовий збір підвищився на 6892ц, а за рахунок збільшення урожайності лише на 702ц (табл.2.10).

Таблиця 2.11

### Собівартість соняшнику та вплив факторів на її формування

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення (+,-)
Витрати на 1 га посіву, грн	27795	32646	4851
Урожайність з га, ц	30,2	32,1	1,9
Собівартість 1ц, грн	920,37	1017,01	96,64
Собівартість 1 ц при витратах 2022 р і урожайності 2020 р, грн	1080,99		
Зміни собівартості 1ц, грн	96,64		
У т.ч. за рахунок: витрат виробництва	160,62		
урожайності	-63,98		

На собівартість виробництва продукції також впливає значна кількість факторів, проте основними з них є витрати на 1га посіву та урожайність культури. Здійснений аналіз свідчить, що за період 2020-2022рр. витрати на 1га посіву соняшнику значно зросли, а саме на 4851грн. Урожайність за даний період практично не змінилася, її збільшення склало лише 1,9ц. Тому, в результаті проведеного аналізу встановлено, що за рахунок збільшення витрат виробництва собівартість 1ц зросла на 160,62 грн, а за рахунок збільшення урожайності зменшилася на 63,98 грн (табл.2.11).

На зміну маси прибутку також впливає значна кількість факторів, основними з яких є обсяг реалізації продукції, ціна реалізації 1ц насіння соняшнику та собівартість 1ц культури. За період 2020-2022рр. обсяг реалізації

насіння соняшнику зріс незначно – лише на 6,79 тис.ц. Прибуток отриманий від реалізації продукції збільшився за даний період на 2150 тис.грн. Повна собівартість 1ц культури зросла на 236,32 грн, а ціна реалізації – на 287,19 грн.

Аналіз свідчить, що на збільшення прибутку від реалізації насіння соняшника найбільший вплив мало зростання ціни реалізації, так як внаслідок її збільшення прибуток збільшився на 5276 грн, а внаслідок зростання собівартості прибуток зменшився на 4342 грн. За рахунок збільшення обсягу реалізації продукції прибуток збільшився на 1215 грн (табл.2.12).

Таблиця 2.12

### Вплив факторів на зміну маси прибутку від реалізації соняшнику

Показник	2020р.	2022р.	Відхилення
Реалізовано, тис.ц	11,58	18,37	6,79
Прибуток, тис.грн	2073	4222	2150
Повна собівартість 1ц, грн	923,07	1159,39	236,32
Ціна реалізації 1ц, грн	1102,02	1389,21	287,19
Прибуток 1ц зерна, грн	178,94	229,82	50,88
Зміна маси прибутку тис. грн	2150		00
у т.ч. за рахунок:			
обсягу реалізації	1215		
собівартості	-4342		
ціни реалізації	5276		

Отже, дане підприємство має врахувати у своїй виробничій діяльності ті фактори, які мають найбільший вплив на основні показники його діяльності. Врахування їх дасть можливість господарству оптимізувати виробничі витрати, підвищити якість продукції, як наслідок отримати вищий прибуток від реалізації продукції, а отже і вищий рівень рентабельності.

### 2.3. Ефективність виробництва насіння соняшнику

В загальному трактуванні поняття «ефективність» є широким, тому визначається в різних галузях національної економіки, і у рослинництві зокрема. Серед українських вчених існує багато поглядів на суть даної категорії,

проте в загальному всі їх думки можна узагальнити до такого визначення: «ефективність – досягнення найбільших результатів за найменших витрат живої й уречевленої праці».

Галузь рослинництва є важливою для сільського господарства України, оскільки має значний вплив на стан продовольчої безпеки в країні і є сировинною базою для розвитку агропромислового комплексу. Кожне підприємство, яке працює в аграрному секторі зацікавлене у впровадженні інновацій, завдяки чому вони можуть мати конкурентні переваги серед інших підприємств – унікальність нової продукції, оптимізація виробничих витрат, поліпшення якості продукції тощо. Отже, впровадження інновацій в рослинництві – це можливість зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств та забезпечення перспектив їх подальшого розвитку.

Таблиця 2.13

### Економічна ефективність виробництва насіння соняшнику

Показник	2020р.	2021р.	2022р.	2022 р. в % до 2020 р.
Урожайність з 1 га, ц	30,2	38,7	32,1	106,3
Виробнича собівартість 1 ц соняшнику, грн	920,37	870,17	1017,01	110,5
Повна собівартість 1 ц соняшнику, грн	923,07	1024,25	1159,39	125,6
Ціна реалізації 1 ц, грн	1102,0	1575,9	1389,2	126,1
Прибуток, грн:				
на 1 ц соняшнику	178,94	551,63	229,82	128,4
на 1 га посіву	5404	21335	7377	136,5
Рівень рентабельності, %	19,4	63,0	19,8	102,3

Аналіз економічної ефективності виробництва насіння соняшнику свідчить, що урожайність культури є досить високою і в 2022р. в порівнянні з 2020р. має незначне зростання на 6,3% (табл.2.13). Проте, виробнича та повна собівартості 1ц продукції також зросли на 10,5% та на 25,6% відповідно. Ціна реалізації практично зросла за даний період такими темпами як і собівартість продукції на 26,1%, тому внаслідок того, що ціна реалізації продукції не значно

перевищує її собівартість рівень рентабельності насіння соняшнику в 2022р. становив 19,8% проти 53,9% у 2021р.

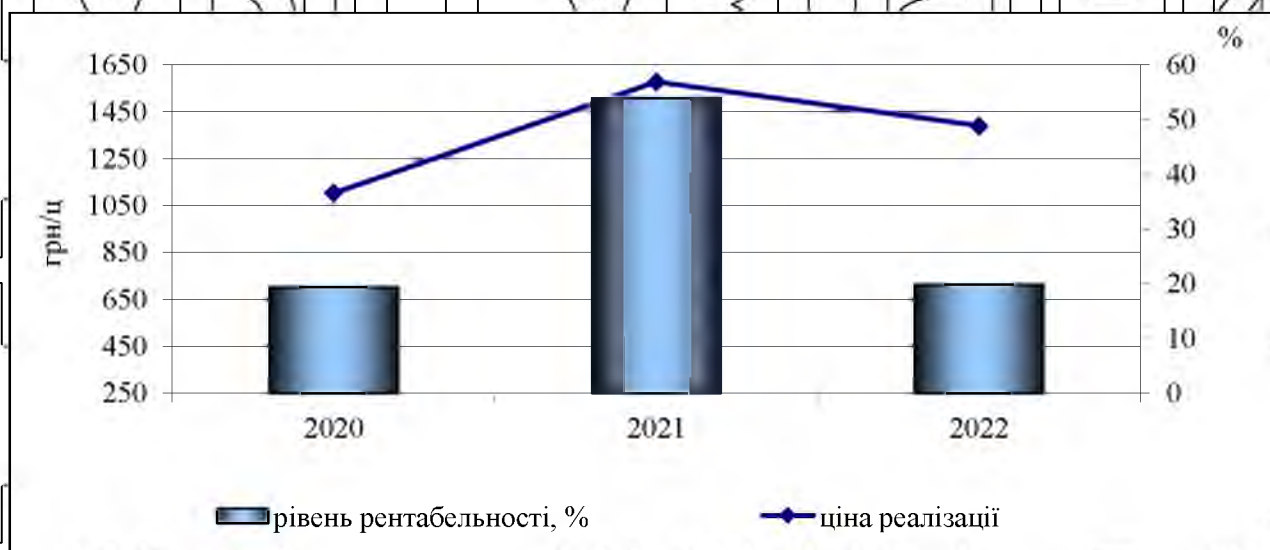


Рис. 2.12. Динаміка ціни реалізації та рівня рентабельності виробництва насіння соняшника

На графіку 2.12 детально представлено зміну рівня рентабельності за досліджуваний період та ціни реалізації, яка має безпосередній вплив на його зміну.

Аналіз показників економічної ефективності основних сільськогосподарських культур за 2021р. свідчить, що найрентабельнішою культурою в даному році був соняшник 53,9%, проте такі зернові культури як ячмінь та кукурудза також мали високий рівень рентабельності 44,5% та 43,8% відповідно (табл.2.14).

Зазначимо, що вирощування кукурудзи та соняшнику для підприємства обходиться дорого, адже виробничі витрати на 1гн виробничих затрат для цих культур є високими 1,90 грн та 1,81 грн відповідно.

Таблиця 2.14

## Динаміка показників економічної ефективності основних сільськогосподарських культур в господарстві, 2021р.

Показники	Пшениця озима	Ячмінь	Кукурудза	Соняшник	Соя	Ріпак
Виробничі витрати на 1 га, грн	38182	18822	36944	33655	26433	39056
Вироблено продукції (у фактичних цінах), грн.:						
на 1 га посіву	37882	33586	70079	60950	33949	58695
на грн виробничих затрат	0,99	1,78	1,90	1,81	1,28	1,50
Прибуток, грн.:						
- на 1 га посіву	7882	10340	21330	21335	6473	12582
- на 1 грн. виробничих затрат	x	0,55	x	0,63	0,24	0,32
Рівень рентабельності, збитковості (-), %	26,3	44,5	43,8	53,9	23,6	27,3

Крім зазначених культур підприємство вирощує також озиму пшеницю,

сою та ріпак, їх виробництво є прибутковим для підприємства, рівень рентабельності даних культур знаходиться практично на одному рівні 23-27%

Таблиця 2.15

## Динаміка показників економічної ефективності основних сільськогосподарських культур в господарстві, 2022р.

Показники	Пшениця озима	Ячмінь	Кукурудза	Соняшник	Соя	Ріпак
Виробничі витрати на 1 га, грн	35128	19914	36205	32646	27490	34760
Вироблено продукції (у фактичних цінах), грн.:						
на 1 га посіву	32777	26944	44475	44594	31578	42218
на грн виробничих затрат	0,93	1,35	1,23	1,37	1,15	1,2
Прибуток, грн.:						
- на 1 га посіву	-2702	2248	-420	7377	2988	1202
- на 1 грн. виробничих затрат	x	0,11	x	0,23	0,11	0,03
Рівень рентабельності, збитковості (-), %	-7,6	9,1	-0,9	19,8	10,5	2,9



Аналіз показників економічної ефективності основних сільськогосподарських культур за 2022р. свідчить, що в даному році зовсім протилежна картина ніж в минулому. Так, найрентабельнішою культурою в даному році був також соняшник 53,9%, проте рівень його рентабельності склав лише 19,8%. Такі зернові культури як пшениця озима та кукурудза були збитковими для підприємства, рівень збитку склав 7,6% та 0,9% відповідно (табл.2.15). Зазначимо, що вирощування ячменю, сої та рпшаку було прибутковим для підприємства, проте рівень рентабельності даних культур був набагато нижчим ніж в попередньому році 9,1%, 10,5%, 2,9% відповідно.

Одне з важливих питань, яке постійно хвилює бізнесменів, - коли створена ними справа почне приносити прибуток. Підрахувати це можливо за допомогою показника точки беззбитковості. Розрахувавши її можна дізнатися, скільки товару потрібно продати, перш ніж окупляться понесені витрати.

Точка беззбитковості –це той обсяг виробництва і реалізації продукції, при якому доходи компенсують витрати виробництва, а при випуску та продажу кожної наступної одиниці продукції підприємство починає отримувати прибуток. Іншими словами, точка беззбитковості - це момент, коли обсяг виручки дорівнює обсягу витрат, і в цій точці підприємство виходить в нуль.

Точку беззбитковості визначають в натуральних одиницях продукції або в грошовому вираженні. Її ще називають порогом рентабельності, критичною точкою або CVP-точкою.

Цей показник дає чітку уяву про те, скільки одиниць продукції підприємству потрібно продати, або яку суму виручки потрібно отримати, щоб продукція, яку виробляє господарство почала приносити прибуток. За допомогою точки беззбитковості можна визначити мінімальний рівень виручки, нижче якого виробництво просто буде не вигідним. Тому потрібно розрахувати цей показник ще до того, як починати бізнес.

Також точка беззбитковості дає змогу визначити, наскільки потрібно збільшити обсяг продажів, нижче якої ціни реалізації не можна її продавати, яка є оптимальною вартістю товарів і послуг, щоб дохід зростає. Якщо підприємець хоче привернути увагу інвестора або кредитора йому обов'язково потрібно розраховувати точку беззбитковості.

### Беззбитковий обсяг виробництва насіння соняшнику в господарстві

Таблиця 2.16

Показники	Роки		
	2020р.	2021р.	2022р.
Площа посіву, га	369,3	464	584
Урожайність соняшнику, ц/га	30,2	38,7	32,1
Валове виробництво соняшнику, ц	11153	17946	18746
Витрати на виробництво, тис. грн	10265	15616	19065
у тому числі постійні, тис. грн	2987	5060	6749
змінні витрати, тис. грн	7278	10557	12316
Питома вага постійних витрат, %	29,1	32,4	35,4
Виробнича собівартість на 1 ц соняшнику, грн	920	870	1017
Постійні витрати з розрахунку на 1 ц, грн	267,8	281,9	360,0
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн	1102,0	1575,9	1389,2
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	923,1	1024,3	1159,4
Постійні витрати в розрахунку на 1 га посіву, грн	8088	10904	11557
Змінні витрати на 1 ц соняшнику, грн	652,5	588,2	657,0
Маржинальний дохід від 1 ц продукції, грн	449,5	987,6	732,2
Беззбитковий обсяг виробництва продукції, ц	6646	5123	9217
Точка беззбитковості у вартісному виразі, тис. грн	7324	8073	12805

В таблиці 2.16 нами розраховано точку беззбитковості для насіння соняшнику, яке вирощується в господарстві. Так, розрахунки свідчать, що в 2022р. беззбитковий обсяг виробництва продукції в натуральному виді буде становити 9217ц, а у вартісному – 12805тис.грн. Отже, це свідчить, що при обсягу виробництва в 9217ц виробництво насіння соняшнику не буде збитковим, але і не буде прибутковим, тобто прибуток буде нуль. Тому збільшення обсягу виробництва продукції понад розрахований обсяг забезпечить підприємству прибуток.

В табл. 2.17 нами було розраховано беззбитковий обсяг виробництва для

основних сільськогосподарських культур, які вирощуються в господарстві. Так, розрахунки свідчать, що за умови виробництва пшениці в обсязі 36177ц, ячменю – 3951ц, кукурудзи – 13857ц, сої – 2014ц, ріпаку – 5640ц виробництво цих культур забезпечить підприємству нульовий прибуток. Нарощування обсягів виробництва вище зазначеного обсягу забезпечить підприємству прибуток.

### Безбитковий обсяг виробництва основних сільськогосподарських культур в господарстві, 2022р.

Таблиця 2.17

Показники	Вид продукції					
	пшениця	ячмінь	кукурудза	соняшник	соя	ріпак
Площа посіву, га	654	182	548	584	144	297
Урожайність, ц/га	65,8	50,4	66,7	32,1	20,4	30,5
Валове виробництво, ц	43033	9173	36352	8746	2938	9059
Витрати на виробництво, тис. грн	22974	3624	19841	19065	3959	10324
у тому числі постійні, тис. грн	6570	968	5972	5815	1283	3653
змінні витрати, тис. грн	16403	2657	13869	13250	2676	6669
Питома вага постійних витрат, %	28,6	26,7	30,1	30,5	32,4	35,4
Виробнича собівартість на 1 ц, грн	534	395	543	1017	1348	1140
Постійні витрати з розрахунку на 1 ц, грн	152,7	105,5	163,4	310,3	436,6	403,4
Ціна реалізації 1 ц продукції, грн	498,1	534,5	666,8	1389,2	1548,0	1384,2
Повна собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн	539,2	489,9	673,1	1159,4	1401,5	1544,8
Постійні витрати в розрахунку на 1 га посіву, грн	10047	5317	10898	9957	8907	12305
Змінні витрати на 1 ц, грн	381,2	289,6	379,4	706,8	911,0	736,2
Маржинальний дохід від 1 ц продукції, грн	117,0	244,9	287,4	682,4	637,0	648,0
Безбитковий обсяг виробництва продукції, ц	36177	3951	20782	8321	2014	5640
Точка безбитковості у вартісному виразі, тис. грн	27984	2112	13857	11838	3117	7807

Отже, перед тим, як починати виробництво підприємство має розрахувати точку безбитковості, яка буде для підприємства відповідним орієнтиром, який вкаже йому вище якого обсягу виробництво зазначених видів продукції буде прибутковим.



## РОЗДІЛ 3

НАПРЯМІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА  
НАСІННЯ СОНЯШНИКУ НА ІННОВАЦІЙНИХ ЗАСАДАХ3.1. Регресійний аналіз залежності урожайності насіння соняшнику  
від витрат на насіння

Важливим фактором підвищення урожайності насіння соняшнику є фактор витрат на насіння.

На рис.3.1 наведено розподіл витрат на насіння та урожайності насіння соняшнику (дані по підприємствах України в обласному розрізі за 2020–2022 рр). Рівняння залежності витрат на насіння на урожайність найбільш достовірно описується поліноміальною кривою 2 ступеня (параболічним рівнянням).

Ступінь зв'язку між фактором та результативною ознакою сильний ( $R^2 = 0,9081$ )

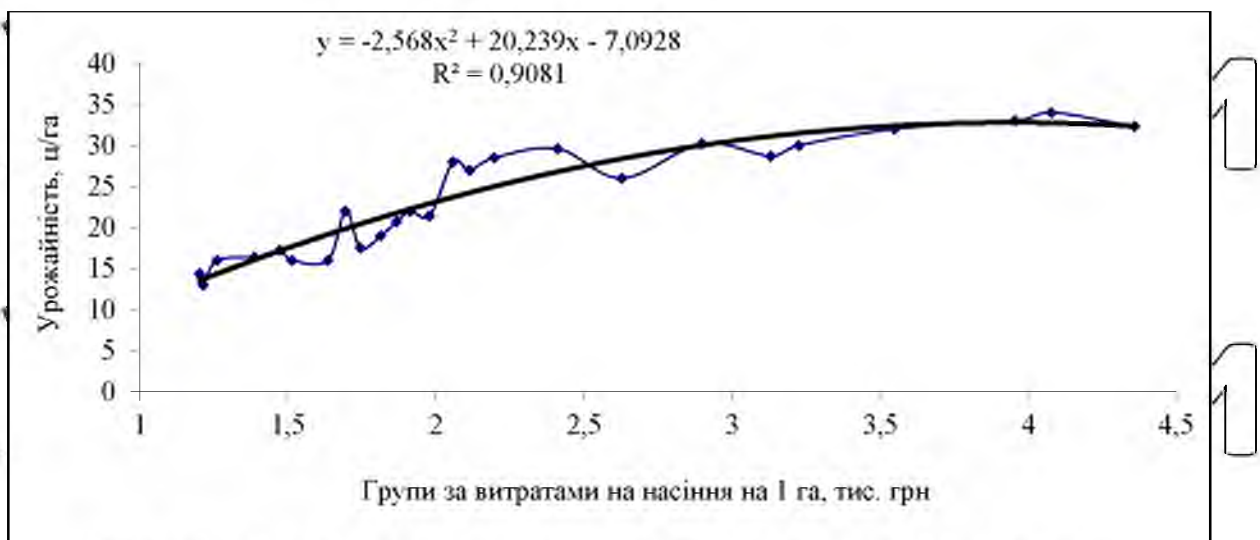


Рис. 3.1. Гістограма розподілу виробничих витрат на насіння та урожайності насіння соняшнику

Кількісно визначити вплив факторної ознаки на результативну та оцінити його значимість за відповідними критеріями можна за допомогою регресійного аналізу.

Визначимо:

$Y$  – урожайність насіння соняшнику, ц/га

$X_1$  – витрати на насіння на 1 га посіву, тис. грн.

Таблиця 3.1

### Результати регресійного аналізу залежності урожайності насіння соняшнику від витрат на насіння

Регресійна статистика	
Множинний R	0,9035
R-квадрат	0,8163
Нормований R-квадрат	0,8083
Стандартна похибка	2,9504
Спостережень	25

#### Дисперсійний аналіз

	df	SS	MS	F	Значимість
Регресія	1	889,5698	889,5698	102,1943	6,23E-10
Залишок	23	200,2078	8,704689		
Усього	24	1089,778			

	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистик a	P-Значення	Нижня 95%	Верхня 95%
Y	8,79061	1,58283	5,55442	0,00001	5,51669	12,06453
X	6,47316	0,64036	10,10912	0,00000	5,14854	7,79778

За результатами регресійного аналізу можна зробити наступні висновки.

За критерієм Фішера рівняння є статистично значимими: розрахункове значення 102,19 більше за табличне 3,47. Граничне значення коефіцієнту Ст'юдента з ймовірністю  $P = 0,95$   $T_{gr} = 2,08$ . Критична межа коефіцієнту рівняння (t-статистика) (10,11) перевищує критичне значення t-критерію Ст'юдента. Це означає, що статистично значимим є коефіцієнт рівняння змінної  $X$ , а також з ймовірністю 0,95 підтверджує істотність впливу фактору на результативну ознаку.

Тіснота зв'язку – 0,9035 (сильний), коефіцієнт детермінації – 0,8163. Отже, урожайність насіння соняшнику на 81,6% залежить від витрат на насіння.

Кореляційно-регресійна залежність урожайності від витрат на насіння має

вигляд:

$$Y = 8,79061 + 6,47316 X$$

Значення коефіцієнту рівняння регресії характеризує коефіцієнт збільшення зміної  $Y$  при збільшенні  $X_i$  на одиницю відносно середнього. Отже, можна зробити висновок, зі збільшенням витрат на насіння на 1 тис грн урожайність насіння соняшнику збільшується відповідно на 6,47 ц/га відносно середніх значень у вибірці.

Таблиця 3.2

### Розрахунок окупності витрат на насіння

(за умов використання різного насіння)

	Факт. дані	Соняшник Златсон ДП ДФ "Елітне" ІСГС НААНУ		Гібрид Syngenta НК Неома	
		значення	+ , - до факт.	значення	+ , - до факт.
Норма висіву на 1 га, тис. насінин		60		60	
Вага 1000 насінин, г		70		75	
Витрати на 1 га, кг		4,2		4,5	
Вартість 1 кг насіння, грн		698		1 080	
Вартість насіння 1 га, грн	2057	2 930	873	4 860	2 803
Виробничі витрати на 1 га, грн	32646	33 519	873	35 449	2 803
Урожайність соняшнику, ц/га	32,1	40,0	7,9	50	18
Ціна реалізації 1 ц, грн	1390	1390,0		1390,0	
Вартість врожаю, грн/га	44619	55600	10981	69500	24 881
Окупність виробничих витрат, %	136,7	157,6	20,9	176,5	39,8
Окупність витрат на насіння			12,6		8,9

Наступним етапом нашого дослідження є розрахунок окупності витрат на насіння за умови, якщо замінити наявне в господарстві насіння на сорти, які забезпечують вищу врожайність. Для цього ми розглянули два варіанти: сорт «Златсон» ДП ДФ "Елітне" ІСГС / НААНУ і Гібрид Syngenta НК Неома. Розрахунки свідчать, що для сорту «Златсон» при вартості 1 кг насіння 698 грн і витратах насіння на 1 га – 4,2 кг вартість насіння на 1 га становитиме 2930 грн.

Урожайність даного сорту становить 40 ц/га, тому за фактичної ціни реалізації

1ц насіння соняшнику 1390 грн вартість врожаю становитиме 55600 грн. Тобто окупність виробничих витрат становитиме 1,57.

Аналогічні розрахунки проведемо пол сорту «Гібрид Syngenta НК Неома». Так, при вартості 1кг насіння 1080 грн і витратах насіння на 1га – 4,5 кг вартість насіння на 1га становитиме 4680 грн. Урожайність даного сорту становить 50 ц/га, тому за фактичної ціни реалізації 1ц насіння соняшнику 1390 грн вартість врожаю становитиме 69500грн. Тобто окупність виробничих витрат становитиме 1,76 [24].

Дані сорти є високоврожайними і на нашу думку забезпечать підприємству вищий прибуток. Наведемо характеристику соняшника Златсон:

Соняшник Златсон ДП ДГ “Елітне” ІОГС НААНУ, високоврожайний трилінійний гібрид лінолевого типу; вегетаційний період – ранньостиглий 105-106 діб; потенціал врожайності: гібрида-4,00-4,73 т / га; рекомендовані зони вирощування: Лісостеп, Степ [24].

Апробаційні ознаки соняшника: висота рослини 160-165 см; кошик опуклої форми діаметром 21-23 см; лузжистість-23%; данцирність - 99,7%; маса 1000 насінин до 60 г; Вміст олії в насінні 48,4%.

Біологічні особливості соняшнику «Златсон»: стійкість до вилягання і осипання – висока, стійкість до несправжньої борошнистої роси – висока; стійкість до вовчка – висока; посухостійкий, виживалий до ураження кореневими гнилями. Рекомендована густина рослин до збирання-56 тис.

Агротехнологія є стандартною для високоінтенсивного вирощування соняшника.

### 3.2. Поліпшення якості та конкурентоспроможності продукції

За умов глобалізації економіки та загострення конкурентної боротьби на ринку дедалі більшої ваги набуває проблема підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, особливо у зв'язку зі вступом

України до Світової організації торгівлі (СОТ) та відкриттям кордонів імпорту продовольчої продукції. Для більшості українських товаровиробників виникає загроза не витримати конкурентної боротьби за споживача, що призведе до зниження обсягів виробництва і навіть до скорочення кількості вітчизняних підприємств на ринку.

У визначенні суті поняття конкурентоспроможності характерними є деякі розбіжності, що свідчить про складність досліджуваного поняття. Ці розбіжності викликані умовною ієрархією конкурентоспроможності, яка виділяє чотири рівні її дослідження: конкурентоспроможність товару, підприємства, галузі, країни [33].

При цьому використовуються різні системи показників і відповідно досліджуються різні об'єкти чи суб'єкти ринку. В нашому конкретному випадку актуальним є виділення конкурентоспроможності продукції, як головної складової конкурентного середовища. Більшість наявних в економічній літературі визначень даного поняття ґрунтуються на двох методичних підходах.

Перший визначає конкурентоспроможність продукції як систему взаємопов'язаних його характеристик, що відповідають вимогам ринку і конкурентного середовища.

Другий характеризує це поняття як її здатність бути більш привабливою для споживача (покупця) у порівнянні з іншими виробами аналогічного виду і призначення [35].

Оскільки мова йде про харчову продукцію, то часто поняття конкурентоспроможності ототожнюють із терміном якість, а в більшості джерел, в яких досліджується семантика даного терміну, - із співвідношенням "ціна/якість". Але на вибір споживача, крім якості продукції, впливають і інші фактори, які також повинні включатись у поняття конкурентоспроможності товару. В загальному випадку конкурентоспроможність товару визначається сукупністю властивостей, які становлять найбільший інтерес для споживача:

якість, умови користування та ціна. Однак фактичні споживчі характеристики такої продукції, як соняшникова олія, обов'язково повинні відповідати регламентованим нормативним параметрам. Так, рафінована соняшникова олія за органолептичними характеристиками (прозорість, смак та запах) та фізико-хімічними показниками (колірне число, кислотне число, пероксидне число, масова частка фосфоровмісних речовин, масова частка нежирових домішок, масова частка вологи та легких речовин тощо) повинна відповідати ДСТУ 4492:2005 [36].

Отже, отримуємо умови продажу продукту:

-1. Множина фактичних споживчих характеристик (ФСХ) має бути не меншою за множину нормативних споживчих характеристик (НСХ).

$$ФСХ \geq НСХ (3.1)$$

-2. Множина фактичних споживчих характеристик (ФСХ) має бути не меншою за множину Множина фактичних споживчих характеристик (ФСХ) має бути не меншою за множину споживчих характеристик аналогічної продукції (АСХ)

$$ФСХ \geq АСХ (3.2)$$

3.1 Для того, щоб продукт був придбаним, його ціна повинна відповідати фінансовим можливостям покупця, тобто розміру коштів, які він готовий витратити на задоволення своїх потреб. Отже, наступна умова продажу товару визначається так

$$\text{Сума, яку може витратити покупець}(С) - \text{ціна продукції} (ЦП) \Rightarrow \max 3.2$$

Проте, у випадку, коли покупець вважає, що висока ціна є запорукою якості товару або ж на вибір покупця впливає момент престижу, умова продажу набуває такого вигляду

$$ЦП \Rightarrow \max (3.3)$$

4. Оцінюючи рівень конкурентоспроможності продукції, слід виходити з міркування, що в процесі порівняння однотипних продуктів споживач надасть



перевагу тому, у якого відношення корисного ефекту (К) від споживання до його ціни буде максимальним

$K = \frac{\text{загальні споживчі характеристики соняшникової олії (E)}}{\text{ціну продукції (ЦП)}} \Rightarrow \max$

Оцінка рівня конкурентоспроможності є досить складним і трудомістким процесом, виконання якого вимагає опрацювання великих масивів інформації, проходження багатьох етапів визначення критеріїв, параметрів, проміжних показників, приведення попередніх досліджень тощо. Вибір бази та критеріїв порівняння ускладнюється в деяких випадках відсутністю єдиної системи

показників, які характеризували б значення використовуваних характеристик і величин. Загалом для оцінки конкурентоспроможності продукції використовують такий алгоритм

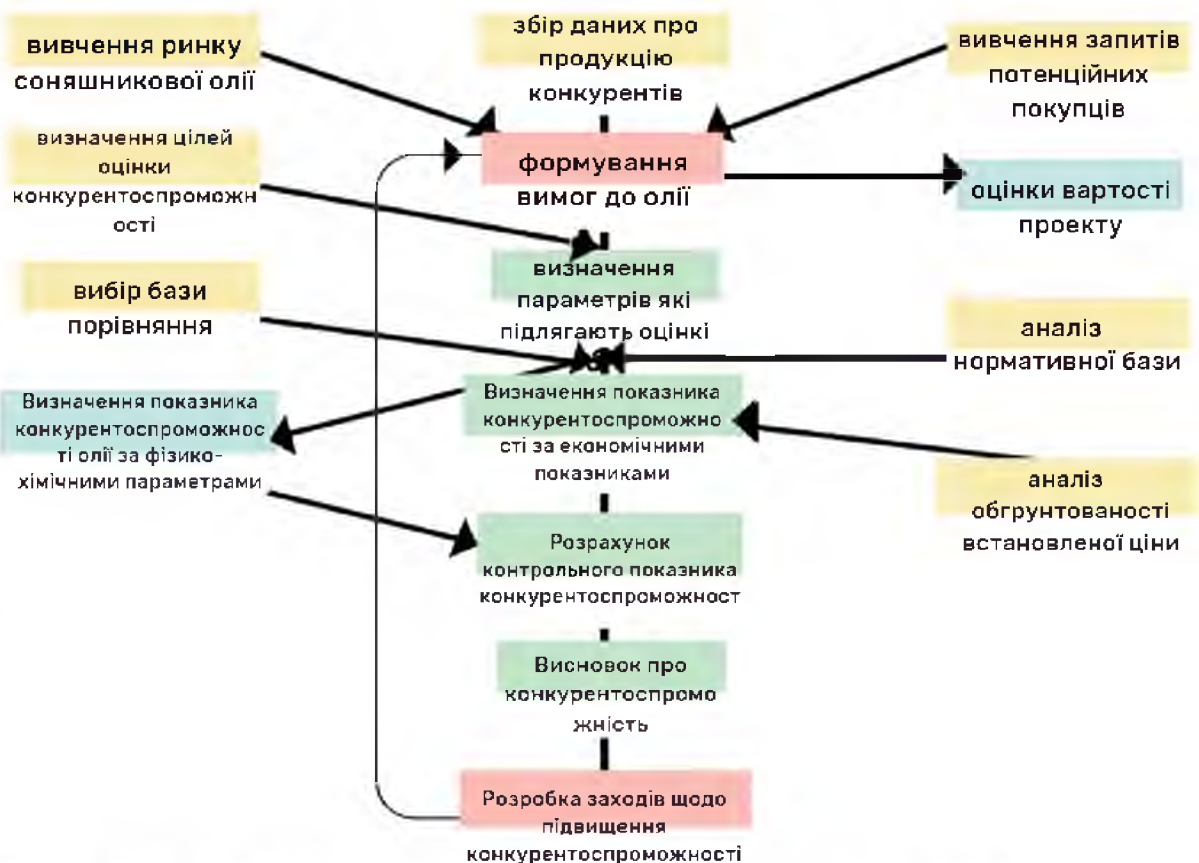


Рис. 3.2. Формування вимог до олійної продукції [38]

Зважаючи на згадані вище проблеми, в економічній літературі не існує якогось одного універсального методу обчислення рівня конкурентоспроможності продукції. Основною причиною цього є те, що неможливо об'єктивно і абсолютно точно вирахувати одну зі складових конкурентоспроможності продукції - корисний ефект. З цією метою в економічній літературі передбачено ряд загальноприйнятих методів обчислення конкурентоспроможності продукції. До них відносять найбільш поширені:

*-диференціальний*

Диференціальний метод дозволяє визначити, досягнутий рівень конкурентоспроможності, за якими показниками він не досягається, які з параметрів найбільше відрізняються від базових. Але вказаний метод лише констатує факт конкурентоспроможності продукції та наявності в ній недоліків у порівнянні з товаром-конкурентом.

*-комплексний*

Комплексні методи полягають у комплексному підході і передбачають аналіз усього спектра найважливіших параметрів функціонування підприємства. Завдяки цим методам можна отримати найточнішу інформацію про конкурентоспроможність підприємства на основі досить широкого переліку порівняльних переваг, врахувати параметри як внутрішнього, так і зовнішнього середовища.

*-змішаний*

Змішаний метод оцінки конкурентоспроможності поєднує в собі диференціальний і комплексний методи [39].

Також є менш відомі - метод із використанням функції бажаності та метод багатокритеріальної оптимізації.

Проте, в усіх вищезгаданих методах оцінки конкурентоспроможності продукції є один недолік - споживчі властивості товарів і їх значимість визначається без врахування думки споживача. Вважається, що покращення



будь-якої характеристики товару автоматично підвищує його конкурентоспроможність.

Аналіз інших підходів до визначення конкурентоспроможності продукції, заснованих на виявленні думки споживача, в тому числі метод із використанням функції бажаності та метод багатокритеріальної оптимізації, показують, що і в цьому випадку особливості споживачів не враховуються повною мірою.

Аналізуюючи дану тему можна зауважити, що оцінка рівня конкурентоспроможності продукції олійно-жирових підприємств має свої особливості, які необхідно обов'язково враховувати в процесі її формування.

Загалом згадані методи дослідження рівня конкурентоспроможності можуть бути використані при оцінюванні конкурентоспроможності соняшникової олії, проте найважливішим і найскладнішим в даному аспекті, є визначення важливості різних параметрів для споживача [40].

Для забезпечення ефективності досліджень, якщо це можливо, слід провести декілька аналізів для перевірки їх достовірності, і тільки в тому випадку, коли розбіжностей у результатах не виникла, можна говорити про їх достовірність, інакше, потрібно детальніше проаналізувати використані параметри, в тому числі особливості вимог споживачів, і привести повторне дослідження.

Таким чином, конкурентоспроможність продукції олійно-жирових підприємств є важливою складовою ринку. З її допомогою можна визначити місце підприємства чи країни на ньому і, якщо це потрібно, покращити своє становище. Аналіз рівня конкурентоспроможності продукції може служити важливим інструментом у конкурентній боротьбі як за існуючі, так і за потенційні ринки. Він може допомогти знайти слабкі сторони, визначити конкурентні переваги, зрозуміти причини невдач на ринку і підказати як уникати їх надалі [41].

### 3.3. Вдосконалення організації виробництва соняшнику на основі впровадження інноваційних технологій

Недоліки існуючої системи відносин між сільгоспвиробниками і підприємствами харчової промисловості не дають можливості реалізувати їм наявний виробничий і інтелектуальний потенціал, запровадити нові види продукції і технології. Роз'єднаність сировинної бази, промислових підприємств, наукових установ і органів влади, неузгодженість їх діяльності веде до неефективного використання і втрати ресурсів розвитку.

Механізм впровадження інноваційних технологій в агропродовольчу сферу має стати дієвим засобом забезпечення інноваційного розвитку в усіх ланках технологічного ланцюга виробництва харчової продукції [42].

Механізм впровадження інноваційних технологій у агропродовольчу сферу регіону є, по суті, комплексною системою інструментів забезпечення інноваційного розвитку (правових, економічних, адміністративних, організаційних, освітніх, пропагандистських тощо), пов'язаних єдиними цілями, принципами і забезпечених відповідними ресурсами.

Сутність цього механізму стає зрозумілою, якщо відкреслитися від традиційних уявлень про необхідність стимулювання впровадження нововведень. Стимулювання не є достатнім для реалізації інноваційного розвитку. Мотиваційні важелі не завжди виявляються дієвими, що пояснюється низкою об'єктивних (високий зовнішній ризик проєктів), а частіше суб'єктивних [45].

причин (небажання розвитку, задоволення існуючим станом тощо). Тому механізм має саме забезпечувати інноваційний розвиток, не залишаючи підприємствам і організаціям іншого шляху, окрім запровадження інновацій. Це не означає, що він має будуватися на принципі самовиживання підприємств (який, до речі, був досить дієвим на Заході, але не виправдав себе в умовах України). Навпаки, слід створити умови, коли підприємці не тільки не зможуть

відмовитися від інноваційної діяльності, але й усвідомлять її необхідність, високу результативність, нові можливості і прагнуть інноваційного розвитку [46].

Головною метою дії механізму є сталий прогресивний розвиток усіх сфер соціально-економічної системи регіону, адже тільки комплексність розвитку дозволяє забезпечити прогрес у кожній ланці господарства і життєдіяльності людей. Механізм інноваційного розвитку агропродовольчої сфери є органічною складовою механізмів соціально-економічного розвитку регіону і країни. З

цього випливають другорядні, але не менш важливі цілі: підвищення якості життя і комплексне забезпечення реалізації інтересів сільськогосподарських виробників, промислових підприємств, держави і населення у процесі розвитку.

Механізм має забезпечити виконання функцій мотивації інноваційної діяльності, діагностики, розроблення і вибору проекту розвитку, прогнозування, реалізації і моніторингу. Ці функції відповідають етапам інноваційного процесу, оскільки механізм має забезпечувати реалізацію кожного етапу, послідовність, безперервність і циклічність інноваційного процесу. Інакше не можна говорити про поступальний розвиток [47].

Функції механізму інноваційного розвитку агропродовольчої сфери регіону мають реалізовуватись через забезпечення виконання ним конкретних завдань. Ефективність системи поширення сільськогосподарських знань та інформаційної системи, досягнень науки залежить від рівня сприйняття потенційними споживачами, готовністю останніх у конкурентному середовищі перетворити здобутки вчених у товарні вироби, що уособлюють НТП.

Головне завдання механізму полягає насамперед у забезпеченні спряженого розвитку всіх його складових - сільськогосподарських виробників та харчових підприємств на основі поглиблення агропромислової інтеграції і залучення у виробництво останніх досягнень науки і техніки.

Отже, механізм впровадження інновацій у регіональну агропродовольчу

сферу має забезпечити реалізацію ряду завдань:

- стимулювання наукових розробок, що мають на меті створення нових технологій і продуктів агропродовольчої сфери;

- ефективну передачу досягнень науки, знань і результатів наукових розробок у виробництво;

- фінансування інноваційних проектів на прийнятних для підприємств агропродовольчої сфери;

- справедливий розподіл результатів інноваційних проектів;

- поглиблення агропромислової інтеграції;

- розроблення, експертизу і супроводження інноваційних програм і проектів,

- освіту, підготовку і перепідготовку кадрів;

- формування інноваційного способу мислення;

- участь держави і регіональних органів влади у інноваційній діяльності підприємств агропродовольчої сфери регіону.

На практиці слід спиратися не лише на науковий потенціал регіону, але й стимулювати співпрацю з науковими установами, що знаходяться в інших регіонах країни та за кордоном [49].

Прискорення впровадження інновацій у виробництво можливе лише за умови створення відповідної інформаційної системи двосторонньої дії, що має своєчасно сповіщати науковців про потреби виробників і підприємців про досягнення науки. Про необхідність такої системи свідчить інтерес з боку вчених

Вкладення капіталу у інноваційні проекти вважається інвестицією із підвищеним ризиком, що в умовах нестабільності економічного, політичного і соціального середовища України робить такі проекти непривабливими для потенційних сторонніх інвесторів, а можливості самофінансування підприємств і фінансування з боку держави, як показав аналіз, є обмеженими. За таких

обставин необхідно оптимізувати ризики і економічний інтерес інвесторів, що є можливим лише за умов надання їм беззаперечних гарантій доходності діяльності (можливості повернення вкладених коштів). Як ми вже зазначали,

саме фінансування є головним важелем стимулювання інноваційної активності підприємств, а інструментом має стати пільгове кредитування інноваційних

проектів коштами держави, регіонів і інвесторів. Мова йде про дофінансування проектів державою, оскільки повне фінансування бюджетними коштами в умовах обмеженості грошових ресурсів на жаль неможливе. На перших етапах

розвитку інноваційної діяльності більшу увагу дослідники пропонують

приділяти капіталовкладенням у реконструкцію та технічне переозброєння, як більш дешевим способам оновлення виробництва [50].

Впровадження механізму інноваційного розвитку агропродовольчої сфери у реально функціонуючу виробничу систему вимагає адаптації до

конкретних регіональних умов господарювання. Стратегія інноваційного розвитку агропродовольчої сфери має базуватися на особливостях аграрного і

промислового потенціалів. Слід врахувати наявність потужного виробничого потенціалу, що може забезпечити значне збільшення обсягів виробництва і

переробки зерна та соняшнику, м'яса птиці, свинини, яловичини і молока.

З точки зору інтересів регіону завданнями механізму інноваційного розвитку агропродовольчої сфери на близьку перспективу є підвищення ефективності і конкурентоспроможності аграрного виробництва на основі

прогресу на всіх ділянках інноваційної діяльності і управління нею,

використання нових підходів і конструктивних рішень. Лише за наявності

альянсу наукових, інноваційних і виробничих сільськогосподарських підприємств і підприємств харчової промисловості різних типів можна досягти ефективно функціонуючої системи агропродовольчого виробництва. Економіка

агропродовольчої сфери має рухатися не розрізненими підприємствами, а їх

об'єднаннями, групами, мережами з горизонтальними, вертикальними і

регіональними зв'язками.

Що стосується індикаторів інноваційності виробничого процесу в сільському господарстві виділяють наступні.

1. Технологічні, пов'язані з оптимізацією використання матеріальних оборотних засобів.

2. Технічні, пов'язані з використанням необоротних активів

3. Мотиваційні, пов'язані з розвитком системи матеріального стимулювання працівників підприємства.

4. Управлінські та маркетингові, впровадження яких супроводжується змінами в накладних витратах, що включаються в собівартість реалізованої продукції [54].

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

## ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведені дослідження дали змогу зробити аргументовані висновки та надати конструктивні пропозиції:

1. Аналіз економічної ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві свідчить, що їх чисельність за період 2020-2022рр зменшилася на чотири особи, або на 7,7%. При цьому продуктивність праці зросла на 1,2%. Позитивним є збільшення заробітної плати 1 працівника на 38,3% за аналізований період та збільшення виручки від реалізації на 1 працівника на 16,4%. Проте значно зменшився валовий прибуток в розрахунку на одного працівника – на 61,7%.

2. Аналіз динаміки забезпеченості основними виробничими засобами свідчить, що за період 2020-2022рр. вартість основних виробничих засобів зросла на 49,2%. Первісна вартість основних засобів зросла на 70,6%. Збільшення первісної вартості основних засобів позитивно вплинуло на зменшення їх зносу – на 20,5%, що свідчить про оновлення матеріально-технічної бази підприємства.

3. Аналіз структури грошових надходжень від реалізації продукції в підприємстві ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ» свідчить, що в 2022р. спеціалізація даного підприємства була зерново-картоплярсько-соняшниковою.

4. Динаміка показників економічної ефективності виробництва в господарстві свідчить, що всі аналізовані показники мають тенденцію до зменшення. Так, за період 2020-2022рр. зменшилася вартість валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь та на одного працівника на 10,5% та на 2,7% відповідно. Як наслідок валовий прибуток на 1 га сільськогосподарських угідь та на одного середньорічного працівника також зменшилися на 66,1% та на 63,1% відповідно. Рівень рентабельності підприємства в 2022р. становила лише 4,8% у 2022р. при 16,1% у 2020р.

5. Виробництво насіння соняшнику є одним із основних видів діяльності ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ». Аналіз посівних площ даної культури свідчить, що за період 2020-2022рр. мають тенденцію до збільшення. Так, в 2020р. посівна площа соняшнику становила 369 га, а в 2022р. зросла до 584 га, тобто збільшилася на 58,1%. Значне збільшення посівної площі практично при незмінній урожайності позитивно вплинуло на суттєве збільшення валового збору на 68,1%.

6. Структура виробничої собівартості свідчить, що найбільшу питому вагу в ній займають матеріальні витрати, їх питома вага в 2022р. становила 56,3%. Серед матеріальних витрат найбільшу питому вагу в даній структурі займають мінеральні добрива 20,3%. На другому місці в даній структурі знаходяться інші прямі витрати та загальновиробничі витрати 38%.

7. Динаміка валового збору та обсягів реалізації насіння соняшнику свідчить, що практично всю продукцію яку виробило підприємство було реалізовано. Так, у 2020р. із 11 тис.т виробленої продукції 12 тис.т було реалізовано, що говорить про наявність певної кількості залишків, які залишилися з минулого року і були реалізовані в поточному. В 2021р. всю продукцію яку виробило підприємство було реалізовано. В 2022р. із 19 тис.т виробленої продукції 18 тис. т було реалізовано за межі підприємства.

8. На зміну маси прибутку впливає значна кількість факторів, основними з яких є обсяг реалізації продукції, ціна реалізації 1ц насіння соняшнику та собівартість 1ц культури. Аналіз свідчить, що на збільшення прибутку від реалізації насіння соняшника найбільший вплив мало зростання ціни реалізації, так як внаслідок її збільшення прибуток збільшився на 5276 грн, а внаслідок зростання собівартості прибуток зменшився на 4342 грн. За рахунок збільшення обсягу реалізації продукції прибуток збільшився на 1215 грн.

9. Аналіз економічної ефективності виробництва насіння соняшнику свідчить, що урожайність культури є досить високою і в 2022р. в порівнянні з



2020р. має незначне зростання на 6,3%. Проте, виробнича та повна собівартості 1ц прлдукції також зросли на 10,5% та на 25,6% відповідно. Ціна реалізації практично зросла за даний період такими темпами як і собівартість продукції на 26,1%, тому внаслідок того, що ціна реалізації продукції не значно перевищує її собівартість рівень рентабельності насіння соняшнику в 2022р. становив 19,8% проти 53,9% у 2021р.

10. Аналіз показників економічної ефективності основних сільськогосподарських культур за 2022р. свідчить, що в даному році зовсім протилежна картина ніж в минулому. Так, найрентабельнішою культурою в даному році був також соняшник 53,9%, проте рівень його рентабельності склав лише 19,8%. Такі зернові культури як пшениця озима та кукурудза були збитковими для підприємства, рівень збитку склав 7,6% та 0,9% відповідно. Зазначимо, що вирощування ячменю, сої та ріпаку було прибутковим для підприємства, проте рівень рентабельності даних культур був набагато нижчим ніж в попередньому році 9,1%, 10,5%, 2,9% відповідно.

11. В роботі розраховано точку беззбитковості для насіння соняшнику, яке вирощується в господарстві. Так, розрахунки свідчать, що в 2022р. беззбитковий обсяг виробництва продукції в натуральному виді буде становити 9217ц, а у вартісному – 12805тис.грн. Отже, це свідчить, що при обсягу виробництва в 9217ц виробництво насіння соняшнику не буде збитковим, але і не буде прибутковим, тобто прибуток буде нуль. Тому збільшення обсягу виробництва продукції понад розрахований обсяг забезпечить підприємству прибуток.

12. Результати регресійного аналізу свідчать, що зі збільшенням витрат на насіння на 1тис. грн урожайність насіння соняшнику збільшується відповідно на 6,47 ц/га відносно середніх значень у вибірці.

13. В роботі здійснено розрахунок окупності витрат на насіння за умови, якщо замінити наявне в господарстві насіння на сорти, які забезпечують вищу

вроджайніст. Для нього ми розглянули два варіанти: сорт «Златсон» ДП ДГ «Елітне» ІСТС НААНУ і Гібрид Syngenta НК Неома. Розрахунки свідчать, що для сорту «Златсон» окупність виробничих витрат становитиме 1,57, а для сорту «Гібрид Syngenta НК Неома» 1,76.

НУБІП України

Н

Н

Н

Н

НУБІП України

## СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Літвінов О.С., Журенко А.В. Проблеми визначення сутності економічної ефективності. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2017. № 6. С. 67–81.

2. Осипов В.І. Економіка підприємства: підручник. Одеса: Маяк, 2005. 724с.

3. Квітка сонця», або історія розвитку соняшнику. URL: <https://agroelita.info/kvitka-sontsya-abo-istoriya-rozvytku-sonyashnyku/>

4. Ковтуненко В.М. Ідентифікація сутності понять «результативність» і «ефективність» діяльності підприємства та методологія їх оцінки. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 10. С. 93–96.

5. Лігоненко Л.О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємством. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. № 10 (88). С. 207–216.

6. Черемісіна С. Г., Россоха В. В. Ефективність виробництва зернових культур в Україні: аналіз сучасного стану та перспективи підвищення. *Економіка АПК*. 2021. № 6. С. 54 - 67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202106054>

7. Аналітики АПК-Інформ підвищили оцінку виробництва зерна в Україні на 2021/22 МР. URL : <https://www.apkinform.com/uk/news/152119>.

8. Семенда Д. К., Семенда О. Вс., Семенда О. В. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку технічних культур в Україні. *Агросвіт*. 2019. № 6. С. 65–74. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.6.65

9. Ільків, Л. (2019). Економічні аспекти виробництва соняшнику. *Молодий вчений*, 10 (74), 661-665. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-139>

10. Олійник Т.Г. Економічна ефективність виробництва соняшнику та шляхи її підвищення в аграрних підприємствах Баштанського району. *Агросвіт*.

2019. №6. С. 10–15.

11. Протягом останніх 30 років обсяги вирощування технічних культур в Україні зменшилося майже на 20 млн т. URL: <http://agroportal.com/news/22042-protyagom-ostannih-30-rokiv-viroschuvannya-tehniknih-kultur-v-ukrayini-zmenshilosya-mayje-na-20-mln-t>

12. Мірзоєва Т. В., Уткань В. П. Сучасний стан виробництва соняшнику в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 1 (41). С. 669–672.

13. Соняшник – лідер ефективності інвестицій.

URL: <https://www3.nuseed.com/ua/>

14. ТОВ «ГРАНЕКС-ЧЕРКАСИ»

URL: <https://www.ukraine.com.ua/uk/agro/31423617/>.

15. Чехов С. А. Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні.

*Економічний простір*. 2018. №136. С. 119–130.

16. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

17. Кернасюк Ю. Ринок соняшнику: цінові прогнози та очікування.

URL: <https://www.growhow.in.ua/rynok-sonyashnyku-tsinovi-prorchnozy-ta-ochikuvannia/>

18. Український соняшник: все починається з якісного насіння.

URL: <https://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1500844>

19. Долгих Я. В. Оцінка та аналіз ефективності виробництва продукції рослинництва в Україні методом DEA. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 22–28.

<https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010022>

20. Stepasyuk, L., Dramaretska, K., Titenko, Z., Babiak, N. The Competitive Environment Diagnostics In The Animal Husbandry Products Market. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(8s), 2551-2558. Available at: <http://sersec.org/journals/index.php/IJAST/article/view/14759>. 2020.

21. Haydayenko, O., & Kovalenko, L. Application of correlation-regression analysis for forecasting the results of enterprise activity. *Oblik, ekonomika,*

menedzhment: naukovi notatky: Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats, 1(13), 2017.16-23.

22. Palát, M., & Palátová, Š. (2022). Microeconomic appraisal of pork market indicators including correlation matrices and developmental trend models in the EU. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*. Elsevier, 28(1), 10-18

23. Офіційний сайт Національного агропорталу URL: <http://latifundist.com> (дата звернення 26.10.2022).

24. Кернасюк Ю. Олійні культури: тенденції на ринку. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/15275-oliini-kultury-tendentsii-na-rynku.html>. (дата звернення 25.09.2022).

25. Павлова Г.Є. Особливості аграрного сектора в національній економіці. *Ефективна економіка*. 2014. №2 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>

26. Приходько І.П. Вплив показників діяльності аграрного підприємства на його економічну безпеку. *Економіка та суспільство*. Випуск №5. Жовтень 2016. Мукачевського державного університету. 2016. № 5 URL: <http://www.economyandsociety.in.ua>

27. «Стрип-тілл» шляхом проб і помилок. *Український журнал з питань агробізнесу «Пропозиція»*. 2015. № 2. URL: <http://www.propozitsiya.com/?page=146&itemid=4105>.

28. Степасюк Л.М. Чередніченко М.В. Ефективність використання ресурсного потенціалу в Україні. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні питання економіки в забезпеченні цілей сталого розвитку»*, 4 жовтня 2019. м. Київ. С. 157-159

29. Степасюк Л.М. Прибутковість виробництва олійних культур та фактори що її обумовлюють. *Міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси, облік та право: аналіз тенденцій та перспектив розвитку»* 5 березня, м. Полтава. 2020. С.61-63



30. N. Davydenko, O. Gudz, L. Gutsalenko, Ye. Kaliuha, N. Prokopenko, N. Trinova and others. Financial support for the functioning of the agricultural sector in modern conditions. Collective monograph. SWG imex Verlag GmbH, Nürnberg, Deutschland. 2020.

31. Офіційний сайт ТОВ «Метінвест Холдинг» URL:

<https://www.metinvestholding.com>

32. Rogova E Dupont Analysis of the Efficiency and Investment Appeal of Russian Oil-Extracting Companies. Business and Management 2014: 8th International Scientific Conference, May 15–16, 2014, Vilnius, Lithuania. С. 164–171.

33. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу. Підручник. Київ, 2018. 779 с.

34. Петруня Н.В. Фінансові результати як джерело формування активів в сільськогосподарських підприємств. Наукова стаття. Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Фінанси і кредит». №1 Суми, 2017. С. 56–59.

35. Герасимів З.М. Ефективність діяльності сільськогосподарського виробництва. Ефективна економіка. №11. Тернопіль, 2016. С.35.

36. Булуй О.Г. Економічна ефективність діяльності сільськогосподарських кооперативів. Дисертація. Житомир. 2017. С.52.

37. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства. Підручник. Київ, 2019. С.48.

38. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз. Монографія. Київ. 2016. 292 с.

39. Ковальчук М. І. Економічний аналіз діяльності підприємств АПК. Київ, 2018. 390 с.

40. Шваб Л.І. Економіка підприємства. Навчальний посібник. Київ: Каравела, 2007. 584с.

41. Майборода О.Є., Сукрушева Г.О., Куліш Є.В. Теоретична сутність категорії «прибуток підприємства». Економіка і суспільство. 2017. №10. С.310-313

42. Сарай Н.І. Економічна діагностика. Навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 165 с.

43. Степасюк Л.М., Суліма Н.М., Величко О.В. Практикум з економіки і фінансів підприємства. Київ. «ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 385с.

44. Суліма Н.М., Степасюк Л.М., Величко О.В. Економіка і фінанси підприємства. Київ. «ЦП «КОМПРИНТ», 2019. 466с.

45. Сує Л.М. Особливості цінової політики та ціноутворення в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2016. № 1. С. 272-275.

46. Тормоса Ю.Г. Ціни та цінова політика. К: КНЕУ, 2015. 91 с.

47. Воскобійник Ю.П. Функціонування цінового механізму в сучасних умовах розвитку аграрного ринку. Економіка АПК. 2012. С. 185-187.

48. Гаркавенко С.С. Маркетинг: підручник. 9-е видання. К: Либра, 2019. 720 с.

49. Герасимчук В.Г. Економіка та організація виробництва: підручник. К: Знання, 2015. 678 с.

50. Арестенко В.В. Маркетингові засади підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд екон. наук: спец. 08.00.04. Київ, 2011. 24 с.

51. Зайченко Р. А. Методи розробки маркетингових стратегій. Дніпро, 2020. 91 с.

52. Яковенко А. В., Коновал О. О. Управління IT-проектами. Методичні вказівки. Київ, 2017. 142 с.

НУБІП України



53. Борисенко Н.П., Степасюк Л.М. Коронакриза, як причина застосування методу реінжинірингу бізнес-процесів в сільськогосподарських підприємствах. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». №114. 2021.

54. Чехов, С. А., Чехова, І. В. Оцінка ефективності виробництва соняшнику в Україні. Економічний простір, (136). 2018. С.135-146.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України